

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

THE SCIENTIFIC JOURNAL

**ПАРАДИГМА ПІЗНАННЯ: ГУМАНІТАРНІ
ПИТАННЯ**
№ 7 (18), 2016

**PARADIGM OF KNOWLEDGE:
HUMANITARIAN ISSUES**
№ 7 (18), 2016

ЗАСНОВАНО У 2014 РОЦІ

WAS FOUNDED IN 2014

СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
СЕРІЯ KB № 20877-10677P

CERTIFICATE OF STATE
REGISTRATION
KB № 20877-10677P

ВИХІД З ДРУКУ: ВІСІМ РАЗІВ НА РІК

IT IS ISSUED EIGHT TIMES A YEAR

Засновники

Founder

Центр міжнародного наукового
співробітництва «ТК Меганом» (м. Київ)

Center for International Scientific
Cooperation "TK Meganom"

кафедра філософських та соціальних наук
Чернівецького торговельно-економічного
інституту Київського Національного
торговельно-економічного університету

Department of Philosophy and Social
Sciences Chernivtsi Trade and
Economics Institute Kyiv National Trade
and Economic University

кафедра суспільно-політичних наук
Вінницького національного технічного
університету

Department of social and political
sciences, Vinnytsia National Technical
University

Інститут наукового прогнозування
(м. Київ)
Інститут реклами (м. Київ)

Institute of Scientific Forecasting (Kyiv)

Universities' Institute of Advertising
(Kyiv)

Кримський інститут економіки та
господарського права (Севастопольська
філія)

Crimean Institute of Economics and
Commercial Law (Sevastopol branch)

Громадська організація "Асоціація
"Аналітикум" (м. Вінниця)

NGO "Association "Analitikum"
(Vinnytsia)

Міжнародне товариство прав людини
(Українська секція)

International Society for Human Rights
(Ukrainian section)

Українське товариство російської культури
"Русь"

Ukrainian Society of Russian Culture
"Rus"

РОССИЙСКИЙ ИНДЕКС
НАУЧНОГО ЦИТИРОВАНИЯ

Science Index

Журнал включено до
наукометричної бази даних
«Російський індекс наукового цитування»
(«РІНЦ SCIENCE INDEX»).

Ліцензійний договір № 260-04/2014
від 28.04.2014

РОССИЙСКИЙ ИНДЕКС
НАУЧНОГО ЦИТИРОВАНИЯ

Science Index

Registered by «РІНЦ
SCIENCE INDEX»

Registration Certificate № 260-04/2014
dated 28.04.2014

Електронна версія журналу
[http://www.naukajournal.org/index.php/
Paradigm/](http://www.naukajournal.org/index.php/Paradigm/)

The electronic version
[http://www.naukajournal.org/
index.php/Paradigm/](http://www.naukajournal.org/index.php/Paradigm/)

Редакційна колегія:

Ореховський Вадим Олегович, доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри філософських і соціальних наук Чернівецького торговельно - економічного інституту Київського Національного торговельно - економічного університету; Головний редактор;

Циганенко Лілія Федорівна, доктор історичних наук, професор, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, декан факультету української філології та історії, завідувач кафедри всесвітньої історії;

Юрій Михайло Федорович, доктор історичних наук, професор, академік АН України, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;

Робак Ігор Юрійович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук, Харківський національний медичний університет;

Нікітенко Костянтин Вікторович, доктор історичних наук, завідувач кафедрою менеджменту мистецтва, Львівська національна академія мистецтв;

Безаров Олександр Троянович, кандидат історичних наук, доцент, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;

Корнієнко Валерій Олександрович, доктор політичних наук, професор, академік Української академії політичних наук, президент Асоціації "Аналітікум", завідувач кафедри суспільно - політичних наук Вінницького національного технічного університету;

Денисюк Світлана Георгіївна, доктор політичних наук, кафедра суспільно - політичних наук Вінницького національного технічного університету;

Ткач Олег Іванович, доктор політичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Докаш Оксана Юріївна, кандидат політичних наук, доцент, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;

Чікарькова Марія Юріївна, доктор філософських наук, професор, кандидат філологічних наук, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;

Андрієнко Олена Володимирівна, доктор філософських наук, професор, Донецький національний університет, доцент кафедри філософії;

Дулин Петро Георгійович, доктор філософських наук, Миколаївський національний університет ім. В. Сухомлинського, завідувач кафедри філософії;

Прищенко Світлана Валеріївна, доктор наук у галузі дизайну, професор кафедри графічного дизайну і реклами Інституту реклами, член Спілки дизайнерів України;

Абрамович Семен Дмитрович, доктор філологічних наук, професор, академік АН Вищої освіти України, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, завідувач кафедри слов'янської філології та загального мовознавства;

Іваницька Наталія Борисівна, доктор філологічних наук, професор, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, завідувач кафедри сучасних європейських мов;

Іліаді Олександр Іванович, доктор філологічних наук, професор, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка;

Криницький Ігор Євгенович, доктор юридичних наук, професор, завідувач науково - дослідної лабораторії № 1, Науково-дослідний інститут фінансового права;

Гумін Олексій Михайлович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права та психології Національного Університету «Львівська Політехніка»;

Биков А. Н., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар Інституту законодавства Верховної Ради України;

Круль Петро Франкович, доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри інструментально-виконавського мистецтва Інституту культури і мистецтв Прикарпатського університету ім.В.Стефаника;

Станіславська Катерина Ігорівна, доктор мистецтвознавства, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв;

Бадалов Олег Павлович, кандидат мистецтвознавства, Чернігівський інститут мистецтв та менеджменту культури Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв;

Журнал зареєстровано в міжнародному каталозі періодичних видань

Ulrichsweb™ Global Serials Directory

Міжнародна індексація журналу:

РІНЦ SCIENCE INDEX

WORLDCAT

BIELEFELD ACADEMIC SEARCH ENGINE

RESEARCHBIB

CITEFACTOR

OPEN ACADEMIC JOURNALS INDEX

POLISH SCHOLARLY BIBLIOGRAPHY

GOOGLE SCHOLAR

РОЗДІЛ І. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ ТА ПКУЛЬТУРОЛОГІЇ

УДК 392.51:398.838

ПОБУДОВА СТРУКТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ

кандидат філологічних наук, доцент, Кухаренко О.О.

Харківська державна академія культури, Україна, м. Харків

На основі запропонованого автором поділу обрядів традиційного українського весільного циклу вибудовується струнка структура, що дозволяє досліджувати архетипи й імена-функції, віддзеркалення й повтори, метаморфози персонажів і зміни сакрального хронотопа. Великий обрядовий цикл розкладено на чотири малі цикли, що відображають переходи дійових осіб на якісно нові рівні. Малі цикли, в свою чергу, поділяються на окремі обряди та епізоди цих обрядів, які являють собою події ритуального дійства. Окрім названих компонентів, вказується на існування прологу до всього циклу, де відбувається втягування персонажів і набирання сакральних обертів.

Ключові слова: українське весілля, обрядовий цикл, структурні дослідження, обряди переходу, ім'я-функція.

Кухаренко А. А. Построение структуры украинской свадебной обрядности / Харьковская государственная академия культуры, Украина, г. Харьков

На основе предложенного автором разделения обрядов традиционного украинского свадебного цикла образуется стройная структура, что позволяет исследовать архетипы и имена-функции, отражения и повторы, метаморфозы персонажей и изменения сакрального хронотопа. Большой обрядовый цикл разделен на четыре малых цикла, которые отображают переходы

действующих лиц на качественно новые уровни. Малые циклы, в свою очередь, разделяются на отдельные обряды и эпизоды этих обрядов, которые представляют собой события ритуального действия. Кроме названных компонентов, указывается на существование пролога ко всему циклу, где происходит втягивание персонажей и набор сакральных оборотов.

Ключевые слова: украинская свадьба, обрядный цикл, структурные исследования, обряды перехода, имя-функция.

Kukhareno O. O. Structuring Ukrainian wedding ritualism / Kharkiv State Academy of Culture, Ukraine, c. Kharkiv

On the grounds of the proposed by the author separation of the rites of a traditional Ukrainian wedding cycle a slender structure is built that allows studying archetypes and names-functions, reflections and repetitions, characters' metamorphoses and changes of sacred chronotopes. A large ceremonial cycle is decomposed into four small cycles that reflect transition of dramatis personae to totally new level. Small cycles, in their turn, are divided into separate rites and episodes which are events of ritual act. Besides these components, one points to the existence of a prologue to the entire cycle where involvement of characters and gaining sacred momentum take place.

Key words: Ukrainian wedding, ceremonial cycle, structural study, rites of transition, name-function.

Постановка проблеми. Структурний метод має значні перспективи наукових досліджень у тому числі національних традиційних родинних і календарних обрядів. Для продуктивного студіювання існує нагальна необхідність побудови структури певних обрядів чи їхніх циклів. Не є виключенням з цього правила весільний обрядовий цикл.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Обрядовості, зокрема весільній, присвятили праці народознавці, етнологи, культурологи В. Балушок, О. Боряк, І. Ігнатенко, Г. Кабакова, О. Кісь, С. Лащенко, М. Маєрчик. До структурно-функціонального та структурно-семантичного методів дослідження вдавалися А. Байбурін, К. Леві-Стросс, В. Пропп, В. Топоров, Б. Успенський.

Мета дослідження: побудувати структуру та визначити складові частини циклу обрядів українського традиційного весілля.

Виклад основного матеріалу дослідження. Структура традиційного обряду українського весілля (циклу обрядів) має бути поліелементною (тобто, поліепізодною). Найбільш вживаним у етнографічних дослідженнях є поділ обрядів на три нерівноцінні цикли: довесільний, весільний і післявесільний [3, с. 51]. Існує також інша не менш вживана тенденція поділу українського весілля на такі складові частини, окремі обряди або обрядові цикли: сватання, заручини, торочини, бгання короваю, шишок і верчів, вильце, весільний обряд, обряд комори, повесільні обрядові дії, обряд перезви [5, с. 52–552]. Поруч з тим, до визнаного як базовий розподілу складових є доречним додати, що обрядовій дії, що аналізується, передує пролог, який не береться до уваги в працях науковців.

На жаль, традиційний розподіл обряду українського весілля на наведені складові, є недосконалим, оскільки в ньому відсутні підрівні поданих надто широко й недостатньо конкретизовано етапів сакральної дії. Насправді, кожен обряд весільного обрядового циклу складається з певної послідовності епізодів. Це означає, що завданням дослідження має стати більш деталізований структурний аналіз виокремлених дослідниками етапів сакральної дії. Поглиблення загальноприйнятої диференціації приводить до трактування відомих з наукової літератури складових сакральної дії на формотворчі

елементи, наявність яких надає можливості трактувати кожну його складову як малий обрядовий цикл, із сукупності яких складається загальна весільна дія, що постає як свого роду *цикл циклів*, що утворює *великий обрядовий цикл*, під яким слід розуміти все весілля як таке.

Як критерії членування складових частин весільного обряду на менші структурні одиниці слід тлумачити такі ознаки: новорівневий, узагальнюючий повтор події; матеріально-духовна метаморфоза персонажів сакральної дії; зміна сакрального хронотопа.

Саме наявність цих рис, або однієї з цих рис означають перехід від одного епізоду до іншого в межах переходу від однієї складової частини обряду до наступної. Приміром, пролог містить два епізоди: рада парубка з батьками щодо вибору дівки; перемовини матері парубка з батьками дівки.

Пролог весільної дії є своєрідною передумовою до основного обрядового дійства. Оскільки відмова дівчини означає відхилення майбутньої дії, пролог може не дістати значення сакрального вводу в дію. Хоча пролог є вступом до сакральної дії, в ньому відбувається набирання сакральних обертів, сакральної сили щодо розвитку майбутньої дії. Зокрема, в пролозі відбувається стягування учасників майбутньої дії.

Після ради парубка з батьками та при досягненні від них згоди стосовно вибору дівки, на другому етапі відбувається «виключення» парубка з сакральної дії. На перший план виходить його мати, сваха чи родичка, як головний персонаж другого епізоду. Крім того, долучаються до дії нові персонажі – батьки дівки. Однак парубок присутній не особисто, а як дієве ім'я, як певний генокод, оскільки все, що відбувається в подальшому, робиться від його імені й для нього.

Виявляється що в першому й другому епізодах парубок з дівкою міняються місцями: у першому він є реальним персонажем, а вона – дієвим чи сакральним ім'ям, у другому – навпаки. Він і вона проходять ситуацію вибору без власної присутності. Перші два епізоди повністю присвячені проблемі вибору: чи влаштує батьків вибір дівки парубком, чи влаштує парубок дівку та її батьків? Далі проблема вибору або вирішується й більше не повстає, або ж (якщо на якомусь етапі учасники не досягають згоди) завершується дійство й наступні обрядові епізоди стають неможливими. Таким чином, можна стверджувати, що результатом даних епізодів має стати взаємне погодження, яке слід розглядати як ситуативний архетип. Функції всіх дійових осіб у дії прологу в результаті ведуть до одного – досягнення згоди.

Наступна дія, пов'язана зі сватанням, примушує парубка зайняти позицію активного персонажа. Він запрошує найавторитетніших, найповажніших односельців засватати за нього дівку. Усі подальші дійові особи, що втягуються в обрядове дійство є медіаторами, покликаними здійснити функцію зближення парубка й дівки.

Під час заручин результат метаморфози, перетворення парубка на нареченого, а дівки на наречену, закріплюється благословенням батьків. Це означає, що до дії залучаються вищі сили й відбувається сакралізація обряду. А також головні особи ритуалу – парубок і дівка – перетворюються на сакральних персонажів – нареченого й наречену.

У весільному обряді використовується функція відображення чи віддзеркалення: наречений – наречена, батьки парубка – батьки дівки, помешкання молодого – помешкання молодої [1, с. 66]. Починаючи з прологу, обрядові дії являють собою повторення подій, але в різних хронотопах: перемовини відбуваються спочатку в помешканні парубка, а потім – у дівки. В обох випадках – це перемовини з батьками, але в

першому епізоді з батьками парубка, в другому – дівки. В обряді торочин віддзеркалення набуває й іншого значення. Обряд проходить одночасно в різних місцях: наречений запрошує друзів, а в той же час наречена робить те ж саме – запрошує друзок. Це ознаки симультанної дії. Перші збираються вдома в нареченого, другі – в нареченої. Така ситуація дає можливість висунути припущення, що друзки й друзки є двійниками нареченого й нареченої. Тобто весільна дія охоплює двійникові втілення чоловічого й жіночого начал. Віддзеркалення в обрядовій дії триває аж поки наречений із ватагою друзів не з'являється вдома в нареченої. На цьому воно припиняється для обряду торочин, але не для всього весільного циклу. Віддзеркалення можна спостерігати під час бгання короваю, яке відбувається одночасно в обох помешканнях. Та й у самому весільному обряді гостина проходить одночасно як у молодой, так і в молодого.

Але віддзеркалення не завжди вимагає часової єдності, тому до даної функції слід віднести обряди, котрі також є відображенням одного з іншим: сватання і заручини – посланці парубка йдуть до дівки, а на розглядини родичі нареченої відправляються до нареченого; понеділок після весілля гості проводять переважно у молодого, а вівторок, який пов'язаний з обрядом перезви, – в молодой.

Оскільки парубок, як уже зазначалось кілька разів протягом кількох днів навідує дівку, такий прихід слід розглядати як грань внутрішнього циклу, яка являє собою поліетапну обрядову дію. При цьому прихід парубка слід розглядати як константу, котра є протилежністю мобільним діям, які можливо змінювати та варіювати в часі й просторі. Приміром, заручини можуть відбуватися, як в день сватання, так і наступного дня й через кілька днів; розглядини й торочини взагалі не закріплені за певним днем і єдина до них вимога, щоб обряди

відбулися до початку наступних обрядів; бгання короваю може проводитися як у п'ятницю, так і в суботу. Натомість константа є незмінним чинником, як і послідовність подій та обрядів в середині ритуального циклу.

Однією з таких констант є прихід парубка до помешкання судженої. Вперше під час виконання обряду парубок приходить до дівки перед заручинами, вдруге – на торочини, втретє – на дівич-вечір, вчетверте – перед вінчанням і вп'яте – щоб викупити та забрати молоду. Те, що кожен наступний прихід являє собою одну й ту саму дію, але на якісно вищому рівні, доводить факт набуття персонажем нового статусу: вперше він приходить парубком у якого немає жодного підтвердження прав на дівку, вдруге – він уже наречений, котрий отримав хустку як свідоцтво певних домовленостей та уже ночував у нареченої, втретє – приходить з друзками, котрі, як уже зазначалося, являють собою двійників нареченого й уособлюють чоловіче начало; а друга пришиває йому до шапки квітку, що також підтверджує його статус і право. Отже функції від одного приходу до іншого розширюються. Останні два приходи здійснюється вже в статусі молодого, але й вони не однозначні, оскільки між ними відбувається обряд вінчання. Тому останній прихід молодого свідчить про остаточне й повне право на молоду, оскільки всі процедури дотримані, йому залишається лише викупити й забрати її.

Слід відзначити ще одну деталь: протягом проведення обрядового циклу парубок навідує дівку в різних статусах п'ять разів, але ці відвідини є тимчасові, оскільки він завжди повертається додому. Натомість молода приходить до помешкання молодого лише раз, перед обрядом комори, але назавжди. Це та принципова різниця, що розділяє представників антиномій – чоловічого й жіночого начал.

Іншим подібним повтором є дарунки нареченого під час дівич-вечора та весільного обряду, а також хустка і рушники, які дівка подає парубку й сватам під час заручення та в день весілля, вшанування діжі й т. і.

Повністю приймаючи тезу Геннепа, що будь-який обряд означав перехід із одного соціального стану до іншого [2, с. 9], доповнимо її тим, що весільний цикл обрядів призначений виконати не один, а принаймні три переходи. Парубок і дівка після сватання та заручин здійснюють перший перехід і стають нареченим і нареченою. Таке найменування означає, що вони вже призначені (наречені) один одному в найближчому майбутньому стати подружжям. Такий соціальний стан і таке найменування використовувалися до самого дня весілля, а саме до обряду вінчання, після чого наречену іменують молодою, а нареченого – молодим. Але й цей статус є тимчасовим, оскільки під час весілля молоде подружжя набуває нового стану – дружини й чоловіка. Отже, існують усі підстави стверджувати про потрібну зміну архетипів: парубок – наречений – молодий – чоловік, дівка – наречена – молода – жінка. Таким чином, весь весільний цикл можна розподілити на чотири етапи в залежності від зміни статусів головних осіб обряду, що являє собою ініціацію персонажів, а також зміну ще одного важливого елемента.

Тут ми стикаємося з таким поняттям, як сакральний аперитив або ім'я-функція [4, с. 185], коли зі зміною статусу, міняються сакральні імена та змінюються функції дійових осіб. Це є важливими метаморфозами на шляху досягнення молодими людьми певних соціальних статусів. Обрядові імена-функції головних осіб під час сакральної весільної дії мають один корінь: наречений – наречена, молодий – молода, на відміну від тих, що використовуються до обряду та після нього: парубок – дівка, чоловік – жінка (дружина).

Весільний обрядовий цикл, не зважаючи на свою яскраво виражену цілісність, не може використовувати континуальний (безперервний) хронотоп, бо обряди його розподілені в часі від кількох днів до кількох тижнів. Тому ритуальна дія всього циклу базується на дискретному хронотопі, а ще точніше на пунктирності сакрального хронотопа розділеного вторгненнями профанного часу й простору.

Висновки. Таким чином, виходячи з проведеного дослідження, можна побудувати структуру українського традиційного весільного обряду як великого циклу, що складається з чотирьох малих циклів, пов'язаних з метаморфозами персонажів сакральної дії, котрі також поділяються на ще менші одиниці – епізоди чи події. Виглядає ця структура наступним чином:

I ЕТАП (ПАРУБОК – ДІВКА)

1. Пролог до весільної дії – досягнення згоди.

- 1.1. Рада парубка з батьками щодо вибору дівки як майбутньої дружини.
- 1.2. Перемовини (рада) матері (свахи, родички) парубка з батьками дівки.

2. Сватання (вечір).

- 2.1. Парубок запрошує односельців бути за сватів.
- 2.2. Прихід сватів до помешкання батьків дівки.
- 2.3. Традиційний ритуал сватання та отримання згоди дівки й батьків.
- 2.4. Скликання сусідів «на першу чарку».

3. Заручини (вечір того ж дня чи через деякий час).

- 3.1. Парубок з дружком, сватами, родиною та музиками йде до хати дівки.
- 3.2. Після гостини дівка подає сватам рушники, а парубку – хустку.

II ЕТАП (НАРЕЧЕНИЙ – НАРЕЧЕНА)

- 3.3. Батьки благословляють наречених іконами та хлібом.

3.4. Гуляння молоді; наречений застається ночувати з нареченою.

4. Розглядини або домовини (день у нетривалому часі після заручин).

4.1. Родина нареченої йде до батьків нареченого.

4.2. Гості оглядають господарство й помешкання, куди мають віддати наречену.

4.3. Домовленість (рада) про організацію весілля та кількість подарунків.

4.4. Гостиная родини нареченої батьками нареченого.

4.5. Повернувшись додому розповідають нареченій про те, що має суджений.

5. Торочини (один з вечорів напередодні весілля).

5.1. Наречений запрошує друзів, а наречена друзок.

5.2. Дівчата збираються в нареченої й торочать рушники.

5.3. Прихід нареченого з друзками та музиками. Загальна вечеря й танці.

6. Бгання короваю, шишок і верчів (п'ятниця чи субота).

6.1. Запрошені коровайниці приносять інгредієнти для випічки.

6.2. Два табори – «хлопці» й «дівчата» – змагаються за лопату.

6.3. Пошанування діжі: «діжу носять на руках».

7. Вильце чи дівич-вечір (суботній вечір напередодні весілля).

7.1. Наречені з друзками й друзками запрошують односельців на весілля.

7.2. Наречена через послів відправляє нареченому сорочку.

7.3. Прохід нареченого; дарує нареченій чоботи.

7.4. Друзка пришиває до шапки нареченого квітку.

7.5. Загальна вечеря з танцями; наречений із друзком ночують у нареченої.

8. Весілля (неділя з ранку до вечора).

- 8.1. Наречені вранці йдуть до церкви, після чого наречена повертається додому.
- 8.2. Наречений з гостями приходить до хати нареченої.
- 8.3. Наречена дарує нареченому хустку, а сватам рушники.
- 8.4. Усі відправляються до церкви, окрім матері нареченої.
- 8.5. Вінчання в церкві.

III ЕТАП (МОЛОДИЙ – МОЛОДА)

- 8.6. Зустріч молодих удома в нареченої.
- 8.7. Потрійний обвід дружком молодих навколо діжі та весільного столу в хаті.
- 8.8. Гості обідають; молоді нічого не їдять.
- 8.9. Молодий повертається додому без молодої.
- 8.10. Під час обіду в молодого збирають гроші «на дорогу».
- 8.11. Молодий їде до молодої з подарунками.
- 8.12. Молодь за викуп дозволяє зайти у ворота.
- 8.13. Брати «продають» молоду.
- 8.14. Теща підносить зятю оброк у горщику; молодий розбиває горщик.
- 8.15. Молодий обдаровує родину молодої.
- 8.16. Розплітання коси молодої й покривання голови наміткою чи серпанком.
- 8.17. Виніс і поділ дружком короваю; вечеря в домі молодої.
- 8.18. Прощання молодої з друзями: пригощання й дарування.
- 8.19. Подружжя тричі обходять діжу серед двору.
- 8.20. Складання приданого на воза; благословення батьками молодої.
- 8.21. Зустріч подружжя хлібом-сіллю батьками молодого.
- 8.22. Переведення через палаючу соломку, обливання водою.
- 8.23. Молода пускає під піч привезену чорну курку. Загальна вечеря.

9. Обряд комори (вечір і ніч неділі).

9.1. Молодих ведуть до комори.

9.2. Вечеря молодих і акт дефлорації.

9.3. Пред'явлення доказу цнотливості розпорядникам обряду та гостям.

IV ЕТАП (ЧОЛОВІК – ЖІНКА)

9.4. Гості під керівництвом дружка йдуть до батьків молодої дружини.

9.5. Тричі обходять круг столу; батьки частують гостей.

9.6. Пошанування чи зневага батька й матері.

10. Повесільні обрядові дії (понеділок, протягом дня).

10.1. Уранці дружки приносять молодій дружині на сніданок ласощі.

10.2. Дружина пече пироги й пригощає гостей.

10.3. Чоловік із дружком і гостями везуть пироги й курку батькам дружини.

10.4. Після гостини родичі й гості повертаються від батьків дружини.

10.5. Молоде подружжя з гостями йдуть до церкви по благословення.

10.6. Обряд перейми: перегороджування дороги столом для отримання викупу.

10.7. Вдома в чоловіка гості дарують гроші, а дружко наділяє короваєм.

11. Обряд презви (вівторок, протягом дня).

11.1. Гостина в помешканні батьків молодої дружини.

11.2. Антигромадська поведінка: нескромні презвянські пісні, ряджені.

11.3. Перевдягнені гості циганять і ловлять курей по селу.

Література:

1. Байбурин А. К. *Ритуал в традиционной культуре: структурно-семантический анализ восточнославянских обрядов* / А. К. Байбурин. – СПб.: Наука, 1993. – 238 с.
2. Геннеп ван А. *Обряды перехода (систематическое изучение обрядов)* / Арнольд ван Геннеп; пер. с фр. – М. : Восточ. лит-ра, 1999. – 175 с.
3. Маєрчик М. С. *Ритуал і тіло. Структурно-семантичний аналіз українських обрядів родинного циклу* / Марія Маєрчик. – Київ : Критика, 2011. – 326 с.
4. Рощенко (Аверьянова) Е. Г. *Новая мифология романтизма и музыка (Пробл. энцикл. анализа музыки): Монография* / Е. Г. Рощенко (Аверьянова). – Харьков: ХНУРЭ, 2004. – 286 с.
5. *Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. Материалы и исследования / собр. П. П. Чубинским. – Т. 4: Обряды: родины, крестины, свадьба, похороны. – СПб., 1877. – XXX, 715 с.*

References:

1. Bayburin A. K. *Ritual v traditsionnoy kulture: strukturno-semanticheskiy analiz vostochnoslavnyanskikh obryadov* / A. K. Bayburin. – SPb.: Nauka. 1993. – 238 s.
2. Gennep van A. *Obriady perekhoda (sistemnoe izuchenie obriadov)* / Arnold van Gennep; per. s fr. – M.: Vostoch. Lit-ra, 1999. – 175 s.
3. Maierchuk M. S. *Rytual i tilo. Strukturno-semantychnyi analiz ukrainskykh obriadiv rodynnogo tsyklu* / Mariia Maierchuk. – Kyiv: Krytyka, 2011. – 326 s.
4. Roschenko (Averianova) E. G. *Novaia mifologiiia romantizma i muzyka (Probl. entsykl. Analiza muzyki): Monografiia* / E. G. Roschenko (Averianova). – Kharkov: KhNURE, 2004. – 286 s.

5. *Trudy etnograficheskoi-statisticheskoi ekspeditsii v Zapadno-Russkii krai. Materialy i issledovaniia / sobr. P. P. Chubinskii. – T. 4: Obriady: rodiny, krestiny, svadba, pokhorony. – SPb., 1877. – XXX, 715 s.*

УДК 17

ЕТИЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Коломієць А.Є.

Київський національний університет ім Т. Шевченка, Україна, Київ

В статті проаналізовано вплив західної політики на відновлення ідеалів демократії після Другої світової війни. В наслідок теоретичного аналізу вставленні чинники впливу на політичну етику Америки та Європи. В середині ХХ століття теоретики почали формувати етику державного службовця, яка лягла в основу сучасних моделей. Процеси децентралізації, інтеграції та глобалізації суттєво змінили значення політичної відповідальності та її суб'єкта. Дослідивши ці аспекти були сформувані основні проблеми сучасної політичної етики та пропозиції їх вирішення.

Ключові слова: політична відповідальність, демократичні цінності, етика державного службовця, політичний скандал, моральні дилеми, глобалізація, інтеграція, децентралізація.

Коломиец А.Е. Этизация политической деятельности второй половины XX века - начала XXI века / аспирант философского факультета, Киевского национального университета им Т. Шевченко, Украина, Киев

В статье проанализировано влияние западной политики на восстановление идеалов демократии после Второй мировой войны. В результате теоретического анализа установлены факторы влияния на политическую этику Америки и Европы. В середине XX века теоретики начали формировать этику государственного служащего, которая легла в основу современных моделей. Процессы децентрализации, интеграции и глобализации существенно изменили значение политической ответственности и ее субъекта. Исследовав эти аспекты были сформированы основные проблемы современной политической этики и предложены их решения.

Ключевые слова: политическая ответственность, демократические ценности, этика государственного служащего, политический скандал, моральные дилеммы, глобализация, интеграция, децентрализация.

Kolomiets A.E. Implementation of ethics in politics of second half of the XX century - beginning of the XXI century / Taras Shevchenko National University, Ukraine, Kyiv

The article analyzes the influence of Western policy on the restore process of ideals of democracy after World War II. As a result of theoretical analysis were inserted factors of influence on political ethics America and Europe. In the mid-twentieth century theorists began to form ethics of civil servants, which formed the basis of modern models. The process of decentralization, integration and globalization have dramatically changed the meaning of political responsibility and its subject. Examining these aspects there were formed the main problems of modern political ethics and were offered their solutions.

Keywords: political responsibility, democratic values, ethics, civil servant, political scandal, moral dilemma, globalization, integration, decentralization.

Вступ. Постановка проблеми. Актуальність проблеми пов'язана з основними завданнями сучасної політики забезпечити взаємодію між політичними структурами та громадянами. Для забезпечення демократичної, справедливої та відповідальної політичної діяльності виникла потреба в етизації політичної сфери. Саме тому, важливо дослідити процеси розвитку ідеї моральної відповідальності в політичній діяльності та етичну складову в процесах прийняття політичних рішень з другої половини XX століття до сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В рамках сучасної теорії проблема політичної етики після Другої світової війни розглядається такими зарубіжними авторами як Л. Гавзроп, Ф. Мошер, Д. Ф. Томпсон, В. Вілсон та інші. В вітчизняній літературі ця проблема була розроблена в більшій мірі в контексті аналізу політичної діяльності окремих політичних діячів, такими авторами як В.Д Єжов, І. Кресіна, С. В. Балан.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дивлячись на велику кількість досліджень, ми бачимо, що жодне з них не дає вичерпного аналізу процесу етизації політичної діяльності та її вплив на західну політику.

Мета статті полягає у дослідженні процесу етизації політичної діяльності з другої половини XX століття до сьогодні та поясненні потреби розвитку цього процесу.

Виклад основного матеріалу. Після другої світової війни значення, ставлення та місія політики докорінно змінюється. Друга світова війна, це війна не боїв та революцій, а постійна деградація та руйнація. Моральне спустошення, відсутність ціннісного імперативу, тотальне розчарування та безнадія - характеризують стан після воєнної Європи. Наслідки Другої світової війни вимірюються скоріше за

все, не індустріальним прибутком та втратами, а реальним знищенням середовища та суспільства. Майже два мільйонів солдат та мирних жителів загинули в ці жахливі роки. Після цієї всесвітньої трагедії настав час довгої реконструкції та реформації. Вплив на формування "нової політики" мали: геополітичні зміни, економічна криза, зміна ціннісних орієнтирів, тощо. Все ці чинники сприяли змінам в політичній етиці того часу, та викрили суттєві моральні проблеми, які не були очевидними.

Першим кроком в політичних змінах в 1945 році був післявоєнний поділ території Німеччини, відновлення політичних цінностей та формування нових урядів і систем правління в 1945-1970 роках. Основним завданнями вільної Європи було відновлення значення демократичних свобод, вдосконалення юридичних прав та обов'язків громадян та політиків.

Велику роль в юридичній та політичній сферах цього періоду зіграв Нюрнберзький процес, міжнародний воєнний трибунал, який осудив нациських лідерів за скоєння "злочину проти миру" та ведення агресивної війни, що порушила закріпленні міжнародні домовленості та обов'язки. Саме цей процес став основою для формування міжнародного кримінального права та принципів міжнародної політичної етики. Цей суд став першим прецедентом колективної відповідальності нації та поклав основи формування принципів моральної та юридичної відповідальності в політичній діяльності.

Другим кроком відновлення стала економічна та політична стабілізація країн Європи. Розвиток промисловості в країнах РФН та Італії призвів до формування нових технологій та професійних галузей, що суттєво вплинуло на всі країни західної Європи. Ці зміни були можливі завдяки фінансовій підтримці з боку Америки. План Маршалла став прикладом економічної дипломатії та першим кроком побудови

міжнародної політики між США та післявоєнною Європою. Отже, цілі, поставлені Америкою, були досягненні. Відбулося підвищення продуктивності, розвиток міжнародної торгівлі та міжнародної політики. Така націленість на співпрацю між країнами за для економічної вигоди сформувала новий ідеал політичного лідера та нові сфери впливу.

Якщо розглядати політичну етику XIX- початку XX століття, то політик чи державний діяч розглядався лише в контексти професійної етики, основними критеріями якої, були корпоративні обов'язки та відповідальність і привілеї службових інтересів над власними. Наприклад, в 1887 в есе Вудро Вільсона основними етичними цінностями державного службовця були: отримати призначення та просування по службі на основі конкурсних іспитів. Він наголошував на адміністративному, об'єктивному застосуванні закону і суворому дотриманню ієрархічної структури команд в процесі прийняття рішень [7, С.197-222].

Після війни політика стала окремою етичною сферою з морально-етичним комплексом. Державні рішення отримали високий етичний зміст, у зв'язку з тим, що вибір доступний для більшості політиків майже ніколи не буває чорним або білим. Індивідуальна етика більше не була адекватною опорою для громадських рішень. Як зазначає Мошер, політик є кращим захисником суспільної етики, коли процеси є відкритими і прозорими. Він також наголосив на важливості освіти, для забезпечення гідних і компетентних державних службовців [4].

Саме на принципах нової політичної етики починає будуватись політична діяльність післявоєнних лідерів. Для розуміння того яким став новий політик і яке значення має відповідальність в його діяльності, необхідно розглянути погляди на етику автора «німецького економічного дива» та прабатька Європейського Союзу, канслера ФРН - Конраду Аденауеру.

Після Другої світової війни на окупованій Америкою, Британією і Францією території Німеччини були утворені 11 західнонімецьких земель, які об'єднали в Федеративну Республіку Німеччина. Для відновлення країни після нациської ідеології, західні союзники вирішили провести активну компанію з поширення демократичних ідеалів та впровадження їх цінностей. Саме в цей час і починається розквіт кар'єри Конрада Аденауера.

У 1945 році К. Аденауер повернувся до виконання обов'язків бургомістра Кельна. Та вже у 1948 році у Бонні була утворена Парламентська рада, президентом якої став Аденауер, як голова Християнсько-демократичного союзу (ХДС). У програмних цілях Аденауера важливе місце займали християнська етика як основа суспільного устрою, відмова держави від панування над індивідом, надання шансу для прояву ініціативи кожному в будь-якій області життя. Аденауер вважав, що в засадженні політичної і економічної влади в руках держави небезпечно для індивідуальної свободи. Його політичною метою було мати представництво в усіх прошарках суспільства, об'єднати протестантів і католиків, як людей, що тягнуться до цінностей ідейного консерватизму.

В подальшому, головною метою його кар'єри стали господарський розвиток ФРН, примирення з західними країнами та інтеграція. Ідеї загальноєвропейської інтеграції, на думку Аденауера, мали не тільки політичний, економічний, але і духовний аспект. Саме у зв'язку з цим він активно займався міжнародною політикою та став засновником першого європейського об'єднання (Європейське об'єднання вугілля і сталі), яке лягло в основу ідеї та конструкції Європейського Союзу. В день примирення двох споконвічних ворогів Франції і Німеччини, він зазначив: «Не забувайте, що я - єдиний німецький канцлер, який перед усе ставить єдність Європи, а вже потім своєї власної держави. Я

готовий пожертвувати німецьким возз'єднанням, якщо ми створимо і увійдемо в сильний західний табір. У взаєморозумінні між Німеччиною і Францією знаходиться європейське майбутнє» [1].

Конрад Аденауер часто говорив про політичні цінності та про тягар політичного лідера. Про свою відповідальність Він казав так: «Той, хто несе більшу політичну відповідальність, повинен мати гарячим серцем, але зберігати холодну голову. Якщо він не має в своєму розпорядженні такої голови і не обдумує все холодно і спокійно, гаряче серце приведе його до помилок» [1]. Саме таким і був канцлер ФРН, розсудливим та спокійним. Від свого уряду він вимагав саме таких якостей. Уряд повинен ставитись з повагою та терпляче до інших, враховувати думку кожного громадянина. У такому випадку і до тебе будуть ставитися належним чином. Саме так Аденауер формував нову етику державного службовця в демократичній Німеччині.

Великий вплив канцлер мав на відновлення стосунків Німеччини та єврейської спільноти.

1951 році канцлер Аденауер виступив з промовою про відповідальність Німеччини «за моральне і матеріальне відшкодування нацистських зlodіянь проти євреїв». Канцлер особливо підкреслив, що уряд ФРН спільно з представниками світового єврейства всіляко сприятиме розвитку країни Ізраїль та допомагати сім'ям євреїв постраждавшим під час Другої світової війни. Аденауер багато в чому сприяв усвідомленню німецьким народом почуття провини за скоєні нацистами злочини, чим визначив місце Німеччини на політичній арені. Діяльність Конрада Аденауер мала величезний вплив на розвиток західного світу і політики в цілому.

У 70х роках почався новий етап політичної етики який радикально відрізнявся від попереднього. Новий етап починається з прийняття того, що дихотомія політик/державний службовець суперечить

реальності і досвіду. Державне управління потребувало змін та реформаций. Суспільство вимагало більшої демократії та індивідуалізму в рамках адміністративної гілки влади. Нова етика закликає державних службовців і громадян відстоювати свої особисті цінності в суспільному житті. На відміну від етичної філософії післявоєнного періоду, нова політична етика закликає державних службовців використовувати свій індивідуальний етичний кодекс та закон в своєму професійному середовищі. Самореалізація для державних службовців стала важливим елементом кар'єрного зростання [3, С. 189]. Нажаль, така модель не була дієвою. Криза нової політичної етики яскраво простежується в американській політиці, а саме на прикладі політичного скандалу «Уотергейт».

Скандал «Уотергейт» увійшов в історію як найяскравіший випадок порушення демократичних цінностей відкритості політики та як наслідок, став прецедентом який доводить важливість політичної відповідальності.

У 1972 перед президентськими виборами в штабі кандидата від Демократичної партії Джорджа Макговерна, були затримані 5 осіб, які займалися налаштуванням підслуховуючих апаратів і за деякими даними, фотографували внутрішні документи штабу демократів. Все це відбувалось у готелі «Уотергейт», звідки і пішла назва скандалу. Річард Ніксон довгий час користуючись своїми повноваженнями (в той час він був вже обраний на другий термін) відмовлявся надати плівки з записом його розмов з помічником. Ніксон щосили захищав стрічки протягом літа і осені 1973 року. Його адвокати стверджували, що привілей виконавчої влади президента дозволила йому тримати стрічки у себе. Під впливом суспільного тиску, Р. Ніксон все ж таки був змушений взяти на себе моральну відповідальність та піти у відставку. Юридично він так і не був притягнутий до відповідальності. Це був

єдиний випадок в історії США, коли президент достроково припинив виконання своїх обов'язків.

Проаналізувавши наслідки індивідуалістичної етики 70х років, в науковій думці наступного десятиліття було сформовано підхід нової політичної етики, який повністю відійшов від запропонованої раніше моделі. Вчені школи нового державного управління вважали, що політичний лідер представляє головну загрозу для моральності всього уряду. В 80-90х роках вищі державні службовці, які були більш обізнані про питання державної політики та мали в своїх руках всю владу були основною опорою громадян та мали виконувати роль політично-відповідального суб'єкта, але на практиці вони скоріше розчаровували довіру громадян, чим підривали авторитет влади. Щоб зменшити кількість обов'язків та рівень відповідальності політичних лідерів, вчені наголошували на потребі створення проміжних ланок управління, ближчих до народу, за рахунок децентралізації та максимально можливої участі громадськості в процесах прийняття урядових рішень. Ці реформи мали за мету послабити політичний контроль над адміністративною гілкою влади. До деякої міри, кожен з цих актів передбачав більшу довіру до етичного судження окремих державних службовців, ніж до обраного глави виконавчої та законодавчої влади.

Практично, життєздатний кодекс політичної етики повинен включати в себе організаційну відповідальність. Як і результат, так і процеси повинні піддаватися етичній експертизі. Проте, до кінця епохи реконструкції, уряд розглядався як найнижчий рівень поваги в двадцятому столітті. Пітер Друкер назвав це банкрутство бюрократичного уряду і суспільна довіра до влади досягла рекордно низького рівня [5, С. 11].

Така зміна політичної сфери мала великий вплив на політику сьогодення, а саме на процес прийняття рішень і сприйняття їх результатів.

Сучасний стан політичної етики набагато відрізняється від попередніх етапів свого становлення. Політичні процеси все більше виходять на міжнародний рівень. У зв'язку з цим проблема відповідальності стає багато комплексною. Сьогодні, політично відповідальними суб'єктами в демократичній державі є громадянин, державний службовець, політичний лідер.

Аналіз моральної відповідальності в політичній діяльності дозволяє визначити ряд змін, а саме розвиток міжнародного сектору політики, інтеграція та глобалізація, інформаційна криза, перетин політики та публічної сфери, екологічні проблеми, боротьба проти корупції та міжнародні війни - розширюють сфери впливу політичного діяча. Сьогодні політична етика, це постійна боротьба цінностей. Політик, постає перед дилемою, мусить весь час обирати між двома рівносильним цінностями: солідарність чи відповідальність, свобода чи ефективність, толерантність чи обов'язок. Неможливо заперечувати існування такої дихотомії в критичних ситуаціях потреби прийняття політичних рішень, але постає питання як саме можливо вирішити цю проблему. Політичний лідер, беручи на себе відповідальність, розуміє можливі наслідки, які буде мати його рішення. Осуд суспільства та провина за невірне прийняте рішення лягає тягарем на його плечі політика. Така ситуація в XXI столітті не є винятком, а скоріш характеризує повсякденність. В порівнянні з XX століттям збільшилась швидкість політичних процесів та розвиток країн. Політичний лідер сьогодні має приймати політично важливі рішення в 10 разів швидше та частіше ніж політик раніше. Політичні рішення нерідко затиснуті між ефективністю (швидкий процес під вольовим керівництвом) і

законністю (тривалий процес консультацій і переговорів). Особи, які приймають рішення в сучасній політиці, розуміють, що у випадку невдачі будуть звинувачені та муситимуть нести відповідальність як політичні суб'єкти.

За для послаблення такого тягаря відповідальності процеси децентралізації, початі ще у 80х роках, посилюються. Більше відповідальності накладається на локальні управління, що надає їм так само і більше свободи. Потреба такої зміни центру політики яскраво простежується в американській політичній етиці. Наприклад, Луїз Гавзроп стверджував, що є потреба розробити професійний етос, що спеціалізується на обслуговуванні окремих громадян. У цю нову епоху, політична етика визначається як вміння діяти відповідально по відношенню до своїх співгромадян і суспільства в цілому. Державні службовці мусять перевести свою політичну діяльність в етичну сферу і діяти для і серед громадян. Моральна відповідальність стає включеною в безперервний і інтерактивний процес відносин між державними службовцями і громадянами і серед самих громадян. Цей інтерактивний процес призводить до руху процес відкритої оцінки намірів, дій і сприйняття обох сторін. Такий процес зв'язує громадянина та адміністратора разом і налагоджує зв'язок між ними, за допомогою цього спільноти створюється, функціонують і підтримуються. Формується поле довіри. «Формуючи тріаду віри, довіри і лояльності, державні службовці виступають як найважливіші детермінанти розвитку духу держави» [2, С. 214]. Такі умови сприяють побудові етичного режиму.

В сучасній політиці також виникає ряд проблем та пропозицій їх вирішення пов'язане з процесами глобалізації та інтеграції. Зміна клімату демонструють, що жоден регіон світу не може вплинути на благоустрій інших країв в повній мірі. Лише спільна відповідальність за

майбутнє світу може допомогти у вирішенні цієї проблеми. Незворотність таких процесів, як танення крижаних айсбергів вимагає термінового колективного рішення і їх реалізації на рівні міжнародної політики. В той же час, подолання промислового забруднення, викидів CO₂ і виснаження біорізноманіття викликані не однією країною залежить від індивідуальної поведінки кожного жителя Землі. У той же час, відповідальність несуть конкретні фізичні особи, місцеві та національні управління, а також міжнародні політичні організації. Вперше в історії людства, політична відповідальність і підзвітність повинна включати майбутніх громадян і платників податків, а також людей за межами суверенітету країни. Існує тільки одна Земля, і разом ми відповідальні за те, що ми робимо з нею.

Так само на міжнародній політичній арені вирішуються спільні економічні проблеми. Фінансова та економічна криза, що вибухнула в 2008 році почалася з без відповідальної політики однієї країни. Корінь кризи віднаходять в ризикованій реформі в політиці, спрямованій на полегшення доступу до житла для сімей з низьким рівнем доходу в США. Результати були катастрофічними для багатьох сімей з низькими доходами, які втратили свої будинки та для світової економіки в цілому. Політики, отримували вигоду від їх рішень а як наслідок ніхто з них не був здатний прийняти на себе провину і взяти на себе відповідальність.

Висновок: Політика після закінчення Другої світової війни і до сьогодні є сферою невизначеності. Беручи до уваги інтенсивне відродження етики в прикладній сфері, яке спостерігається в таких областях, як охорона здоров'я та медицина, економіки і корпоративна відповідальності бізнесу, охорони навколишнього середовища та технології, політична сфері залишається в значній мірі недоторканою. Політики незацікавлені в обговоренні цих проблем. Хоча дилеми виникають постійно та потребують пояснення та вирішення. Політичні

рішення та дії можуть привести до несподіваних або несприятливих наслідків. Ми сподіваємось, що лідер продумував всі варіанти що очікують нас після прийняття рішення, і готовий відповідати за несподівані наслідки. В сучасному світі таких рішень стає все більше і найчастіше вони не мають єдиної правильної відповіді. Моральні дилеми, проблема меншого зла, нові пріоритетні цінності та публічність формують нову політику. Особливо на це впливають глобалізаційні та інтеграційні процеси. Сьогодні політик відповідає не лише за громадян своєї країни, а й за світові кризи і проблеми в цілому. Саме тому для вирішення цих проблем в політиці мають бути проведені процеси етизації політичної сфери. Мають бути сформовані кодекси етики для державних службовців та міжнародні норми і цінності, які будуть об'єднувати країни на міжнародному рівні. Етика в політиці вимагає регулярної оцінки наслідків, вивчення досвіду, як саме етика працює на практиці і впровадження коригувальних або адаптаційних заходів.

Література:

1. Ежов В.Д. Конрад Аденауэр – немец четырёх эпох. [Електронний ресурс] / В.Д. Ежов // М.: Молодая гвардия – 311 [9] с.: ил. – (Жизнь замечательных людей, выпуск № 828) – Режим доступа к книге: http://royallib.com/book/egov_vsevolod/konrad_adenauer___nemets_chetir_eh_epoh.html
2. Gawthrop Louis C. *Toward an Ethical Convergence of Democratic Theory and Administrative Politics* / in Ralph Clark Chandler, ed., *A Centennial History of the American Administrative State*. // New York: The Free Press – 1987 – pp. 189-216.
3. Marini F. *Toward A New Public Administration* / F. Marini // Scranton, Pa.: Chandler Publishing Company; 1971 – pp. 309-331.
4. Mosher F. *Democracy and the Public Service* / F. Mosher // New York: Oxford University Press; 1968 – p. 251.

5. David Osborne & Ted Gaebler *Reinventing Government* / D. Osborne, T. Gaebler // New York: Plume Books; 1993 – p. 432.
6. Thompson D. *The Possibility of Administrative Ethics* / D. Thompson // in Frederick S. Lane, ed. *Current Issues in Public Administration, Fourth Edition*. New York: St. Martin, 1990 – p. 253-266.
7. Wilson Woodrow. *The Study of Administration* / W. Wilson // *Political Science Quarterly*. June 1887 – p. 197-222.

References:

1. Ezhov V.D. Konrad Adenauэр – nemets cheterioh epokh. [Elektronnyi resurs] / V.D. Ezhov // M.: Molodaia hvardyia – 311 [9] s.: yl. – (Zhyzn zamechatelnykh liudei, vypusk № 828) – Rezhym dostupu k knyhe: http://royallib.com/book/egov_vsevolod/konrad_adenauer___nemets_chetir_eh_epoh.html
2. Gawthrop Louis C. *Toward an Ethical Convergence of Democratic Theory and Administrative Politics* / in Ralph Clark Chandler, ed., *A Centennial History of the American Administrative State*. // New York: The Free Press – 1987 – pp. 189-216.
3. Marini F. *Toward A New Public Administration* / F. Marini // Scranton, Pa.: Chandler Publishing Company; 1971 – pp. 309-331.
4. Mosher F. *Democracy and the Public Service* / F. Mosher // New York: Oxford University Press; 1968 – p. 251.
5. David Osborne & Ted Gaebler *Reinventing Government* / D. Osborne, T. Gaebler // New York: Plume Books; 1993 – p. 432.
6. Thompson D. *The Possibility of Administrative Ethics* / D. Thompson // in Frederick S. Lane, ed. *Current Issues in Public Administration, Fourth Edition*. New York: St. Martin, 1990 – p. 253-266.
7. Wilson Woodrow. *The Study of Administration* / W. Wilson // *Political Science Quarterly*. June 1887 – p. 197-222.

РОЗДІЛ II. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

УДК 372.8:378.147:811.111

МЕДІАЦІЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

кандидат педагогічних наук, Волик В.В.

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут,
Україна, м. Хмельницький

В умовах інтеграції вітчизняної економіки в європейський та світовий економічний простір виникає необхідність у підготовці фахівців, здатних до адекватного спілкування з іноземними партнерами. У статті висвітлена проблема навчання розуміння змісту фахових англomовних текстів засобами письмової медіації. Зважаючи на особливості письмових форм медіації, автором запропоновано систему медіативних стратегій, виділених у чотири групи (планування, виконання, оцінювання та корекції). Результати запропонованого дослідження можуть застосовуватись у процесі навчання студентів вітчизняних ВНЗ іноземної мови за професійним спрямуванням.

Ключові слова: фахові англomовні тексти, професійно-орієнтоване читання, посередницька діяльність, реферативний переклад, стратегії

Волик В.В. Медиацция и ее место в процессе обучения иностранному языку / Хмельницкий кооперативный торгово-экономический институт, Украина, Хмельницкий

В условиях интеграции отечественной экономики в европейское и мировое экономическое сообщество возникает необходимость в подготовке специалистов, способных к

адекватному общению с иностранными партнерами. В статье освещается проблема обучения пониманию содержания специализированных англоязычных текстов средствами письменной медиации. Принимая во внимание особенности письменных форм медиации, автором была предложена система медиативных стратегий, выделенных в четыре группы (планирования, исполнения, оценивания и коррекции). Результаты предложенного исследования могут применяться в процессе обучения студентов отечественных вузов профессионально- ориентированному иностранному языку

Ключевые слова: специализированные англоязычные тексты, профессионально-ориентированное чтение, посредническая деятельность, реферативный перевод, стратегии

Volik V.V. Mediation and its place in the process of teaching a foreign language / Khmelnytsky cooperative trade and economics institute, Ukraine, Khmelnytskyi

In the conditions of Ukrainian economy integration in the European and world's economic space the necessity of training specialists able to communicate with their foreign partners arises. The article highlights the problem of teaching reading comprehension of English for specific purposes (ESP) texts with the help of written mediation. Considering peculiarities of mediation written forms the author suggests a system of mediation strategies that fall into four groups (planning, translation, evaluation, correction). The results of the given research may be used in the process of teaching ESP to students of Ukrainian higher educational establishments.

Key words: ESP texts, ESP reading, mediation activity, abstract translation, strategies

Вступ. В умовах глобалізаційних процесів, що охоплюють дедалі більше сфер суспільного життя, відбуваються зміни й у системі

вітчизняної освіти, зокрема переглядаються традиційні підходи до навчання іноземних мов. Слід зазначити, що проблема навчання іноземних мов на сучасному етапі трактується у контексті діалогу культур, тобто йдеться не лише про навчання мови але й іноземної культури. У зв'язку з цим, виникає потреба у формуванні вмінь тлумачення міжкультурних відмінностей, що, в свою чергу, ставить питання про необхідність навчання медіації. Необхідно зазначити, що виробничі функції майбутніх фахівців з маркетингу (згідно з ОКХ бакалавра) передбачають володіння ними низкою вмінь, що стосуються медіативної діяльності: випускники повинні вміти вибирати стратегії діяльності на підставі аналізу соціокультурних чинників; збирати, систематизувати, узагальнювати інформацію; адаптуватися до зростаючих потоків інформації; здійснювати реферування документів; застосовувати компоненти соціолінгвістичної компетенції для досягнення взаєморозуміння під час усного та письмового спілкування тощо.

Зважаючи на актуальність проблеми навчання медіації, було досліджено саме явище та особливості здійснення медіативної діяльності (М. Байрам), зокрема психологічні (С. В'аджіо); було визначено компоненти змісту навчання медіації, а також функції міжкультурного медіатора (Ж.Зарате); авторами Загальноєвропейських рекомендацій було проаналізовано види медіації та визначено стратегії цієї діяльності. Однак, зазначена методична проблема відносно нова (почала активно обговорюватись у 90-х роках минулого століття), тому далека від остаточного вирішення. Так, недостатньо дослідженою залишається проблема формування стратегічних умінь медіативної діяльності.

Мета статті полягає в аналізі понять «медіація» та «(міжкультурний) медіатор», принципів інтеграції медіації у навчальний

процес, визначенні стратегій зазначеної мовленнєвої діяльності та механізму формування стратегічних умінь.

Виклад основного матеріалу. Поняття «медіація» походить від латинського «mediatio» (посередництво). У давнину медіацію використовували у процесі здійснення комерційних операцій, наприклад купці, які вступали у міжкультурне ділове спілкування під час перемовин або торгівлі товарами. Використання цього явища було також звичним у суспільних відносинах, де медіатор діяв як посередник. Наприклад, у Греції медіатор (грецькою «proxenitra») знайомив людей і влаштовував шлюб. У сучасному інформаційному суспільстві, явище медіації актуальне як ніколи через перехід суспільства від виробництва товарів до продукування знань [9, с. 11]. Самі ж знання передаються засобами мови у різних сферах та ситуаціях. Так, медіація застосовується у церкві, де головним медіатором між Богом і людьми є священник; під час судового засідання, де адвокати захищають своїх клієнтів, а прокурори відстоюють позицію держави. Інакше кажучи, роль медіаторів є важливою у різних сферах суспільно-політичного життя: дипломатії, судочинстві, політиці, освіті, економіці, ЗМІ тощо.

Необхідно зауважити, що медіативна діяльність передбачає не лише вербальну форму спілкування (усну, письмову чи інтерактивну), але й винятково візуальну або паратекстуальну (наприклад, малюнки, графіки, діаграми тощо). Крім того, медіація може бути мультимедійною або гібридною (згідно класифікації С. Віаджіо), тобто передбачати різні джерела надходження інформації: з вербального тексту (усного чи письмового), доповненого відео та аудіо текстом. Прикладом такого мультимедійного тексту може бути реклама готелю на вебсайті, де рекламне оголошення супроводжується музикою і світлинами готелю та його території.

Автори Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти (ЗЄР) трактують поняття медіації саме як посередницький вид діяльності, в якій «користувач мовою не повинен висловлювати своїх власних думок, але грати роль посередника між співрозмовниками в ситуаціях, коли вони не можуть спілкуватися безпосередньо». Приклади такої діяльності включають основні види усного і письмового перекладу, а також реферування і переказ текстів [4, с. 132]. Однак, у ЗЄР ми не знаходимо ні чіткого визначення цього поняття, ані запроваджених для цього виду діяльності дескрипторів. До того ж, на думку Ж. Зарат, таке визначення недооцінює *соціальну* функцію медіації, яка все-таки повинна враховуватися в різних сферах, де орієнтація в соціокультурному просторі є значущою [12, с. 218].

Розглянемо поняття медіації у роботах зарубіжних і вітчизняних науковців. За словами М. Байрама, медіація – це щось інше ніж усний чи письмовий переклад, вона передбачає ще розуміння іншомовної культури [10]. С. Віаджіо розуміє медіацію як створення релевантної ідентичності між тим, що автор хотів передати, і тим, що зрозумів реципієнт [11, с. 136]. З одного боку, медіація передбачає володіння медіатором прагматично-когнітивними та герменевтичними вміннями визначати релевантність для: а) автора-комуніканта; б) оригінальних реципієнтів автора; в) власних реципієнтів самого медіатора. З іншого боку, завдяки своїй евристичній компетенції медіатор створює оптимально релевантну низку актів мовлення, беручи до уваги те, що за наявності суб'єктивних і об'єктивних обмежень, властивих будь-якій дії міжкультурної медіації, зрештою можна отримати зазначену вище релевантну ідентичність [11, с. 138].

У вітчизняному перекладознавстві термін «медіація» зустрічається нечасто, здебільшого його трактують як мовне посередництво, що реалізується в його двох основних видах:

еквівалентному та нееквівалентному перекладі [8, с. 5]. Однак, як зауважує Л.К. Латишев, якісний переклад – це не лише змістова еквівалентність тексту оригіналу, але також його нормативно-мовні та узуальні характеристики, «налаштування» тексту перекладу на доінформаційний запас соціокультурних знань носіїв мови перекладу [5, с. 9]. В сучасній методичній літературі медіація розуміється як переклад, адаптований до соціальних потреб з метою налагодження взаєморозуміння між представниками різних культур в актах спілкування в різних сферах [8, с. 6].

У зв'язку з вищесказаним виникає необхідність у *міжкультурному медіаторі*, який, за словами Ж. Зарат, має забезпечити третю сторону (тобто реципієнта) засобами для розуміння комунікативного наміру автора. Завдяки йому незрозуміле стає зрозумілим. Згідно визначення цього ж автора, медіатор – це посередник, що вступає в процес передачі культурної інформації, тлумач культур, агент, що бере участь у міжкультурному спілкуванні [12, с. 220].

Медіативна діяльність, на думку М. Байрама, вимагає не лише мовних знань, але й володіння іншими компонентами міжкультурної компетенції. Формування компетенції в медіації, на думку вченого, можливо за умови володіння іншомовною комунікативною та міжкультурною компетенціями. Остання, з точки зору Ж. Зарат, є рушійною силою в досягненні взаєморозуміння між співрозмовниками і міжкультурні медіатори всіх рівнів, від туристичних гідів до вчителів і дипломатів, повинні нею володіти [12, с. 229]. Таким чином, на думку того ж автора, формування міжкультурної компетенції і вмінь міжкультурної медіації, що створюють умови для професійної діяльності в мультинаціональному середовищі, займають важливе місце в іншомовному навчанні. Саме тому, на думку М. Байрама, навчання медіації слід розпочинати на етапі, коли студенти вже володіють певним

рівнем (але не нижчим за B1) мовних і соціокультурних знань, навичок і вмінь [10]. Метою такого навчання є формування та розвиток особливих мовленнєвих умінь, необхідних для міжкультурного спілкування.

Яким же чином медіація інтегрується у процес навчання іноземної мови? Важко не погодитися з В.М. Плахотником у тому, що навчаючи одного виду мовленнєвої діяльності, ми неминуче навчаємо й інших, не заперечуючи при цьому необхідність спеціально навчати кожного виду мовленнєвої діяльності [6, с. 58]. У цьому полягає принцип взаємопов'язаного і взаємообумовленого навчання видів мовленнєвої діяльності, на якому ґрунтується навчання ділової англійської мови студентів економічних факультетів [3, с. 54].

В сучасних економічних умовах важко з упевненістю сказати, де й як майбутні фахівці будуть використовувати іноземну мову в їхній професійній діяльності. З цього Ю.В. Дегтярьова робить висновок, що навіть якщо вважати навчання професійно-орієнтованого читання пріоритетним у ВНЗ, формування його навичок і вмінь повинно проводитися у нерозривному зв'язку з іншими видами мовленнєвої діяльності (МД) [3, с. 55]. Такий підхід до інтегрованого навчання зумовлюється також реаліями професійної комунікації, де різні види МД безперервно змінюються один одним. Реалізація цього принципу у нашому дослідженні відбувається у парі «читання-медіація» таким чином, що формування умінь письмової медіації слугує кращому розумінню англомовних фахових статей.

На думку Плахотника В.М., навчання неможливе без засобів, які він розглядає як сукупність предметів, явищ, ідей і способів дій, за допомогою яких реалізуються цілі навчально-виховного процесу [7, с. 50]. Використовуючи класифікацію, запропоновану В.М. Плахотником, міжкультурну медіацію можна віднести до сукупності діяльнісних (практичних) засобів навчання професійно-орієнтованого читання. Ці

засоби включають методи та прийоми, які безпосередньо реалізуються у вправах.

Адаптуючи діяльнісно-орієнтований підхід до вивчення мови, прийнятий у ЗЄР, а також враховуючи особливості розуміння англomовних фахових текстів, ми вважаємо доцільним використання стратегій письмової медіації самими студентами для полегшення виконання реферативного перекладу +. З іншого боку, ураховуючи те, що застосування стратегій повинно бути керованим, необхідно створити сприятливі умови для мобілізації ресурсів студентів, активізації їхніх навичок і вмінь посередницької діяльності.

Стратегії у письмовій медіації розглядаються нами як спрямованість діяльності студента на різного роду операції (зокрема реферування й анотування) з оригінальним текстом з метою передачі його основного змісту, а також тлумачення його соціокультурної складової (пояснення міжкультурних відмінностей у певній сфері професійного спілкування). Методи реферування й анотування публіцистичних статей економічної тематики ми розглядаємо як засоби досягнення основної цілі навчання читання – повного та точного розуміння прочитаного. Отже, медіація як засіб перевірки рівня розуміння публіцистичних статей водночас слугує кінцевій цілі навчання читання.

Посередницькі стратегії відображають засоби задоволення потреб у використанні обмежених ресурсів для передачі інформації та встановлення еквівалентного значення. Процес може включати певний підготовчий період для організації та максималізації ресурсів, а також для розгляду способів, як приступити до виконання завдання. У процесі письмового перекладу студент-медіатор повинен прогнозувати наступний зміст висловлювання, формулюючи одночасно те, що було щойно прочитано, одночасно жонглюючи двома різними "шматками"

(відрізками), або одиницями перекладу . В процесі письмового перекладу оцінювання приводить до його коригування шляхом консультації з довідниками та досвідченими фахівцями.

Спираючись на дослідження проблеми застосування комунікативних стратегій, нами виділено чотири основних групи комунікативних стратегій у медіації: **планування (ідентифікації), виконання, контролю (перевірки) та корекції.**

Стратегії *планування* в письмовій медіації, що розгортаються на стадії доперекладацького аналізу тексту оригіналу, передбачають організацію та максималізацію необхідних ресурсів шляхом визначення тематики, якої стосується текст, особливостей мовних засобів, активізації фонових знань тощо. Тут також може проводитись робота з довідковою літературою та/або фахівцями (при необхідності), а також виникає потреба заучування списку слів-термінів та їх українських термінологічних еквівалентів. Вибираючи спосіб виконання завдання на переклад, необхідно враховувати інформативні потреби реципієнта й обсяг тексту перекладу [4].

У процесі виконання письмового «перекладу +» (термін, запозичений у М. Байрама) як різновиду міжкультурної медіації майбутній фахівець проводить варіативний пошук оптимальних перекладацьких прийомів для вирішення проблем, що лежать в основі певних фрагментів тексту оригіналу. Труднощі, що виникають в процесі медіації, можуть мати не лише лінгвістичний, але й соціокультурний характер. Саме тому студент-медіатор може виходити за межі традиційного еквівалентного перекладу, звертаючи увагу не лише на правильність передачі змісту тексту оригіналу, але й на міжкультурні відмінності, які потрібно адаптувати відповідно до рівня розуміння реципієнта.

Група стратегій *оцінювання* передбачає перевірку викладачем і студентом правильності (ефективності) запропонованої моделі читання, яка, за умови її адекватності, повинна сприяти розумінню прочитаного. Із цією метою викладач застосовує різні форми контролю розуміння змісту прочитаного, що водночас слугують самоконтролю та самооцінці з боку студентів. У посередницькій діяльності оцінювання відбувається на комунікативному рівні (перевіряється узгодженість двох версій – оригіналу та перекладу), а також на лінгвістичному, на якому перевіряється адекватність використання мовних засобів.

Якщо в процесі перевірки виникають розходження – це призводить до *корекції*, тобто до пошуку альтернативної схеми, яка б виявилась ефективнішою за попередню. Інакше кажучи, потрібно переглянути запропоновану модель читання і внести до неї певні корективи або зміни. Коригування письмового перекладу передбачає уточнення змісту перекладеного тексту шляхом консультації з довідниками (словниками, тезаріусами) та, у разі потреби, досвідченими фахівцями у відповідній сфері.

Окреслимо сутність навчального реферування/анотування, оскільки ці форми письмового стислого перекладу розглядаються у цьому дослідженні як діяльнісно-практичні засоби навчання професійно-орієнтованого читання.

Як зауважує Г.В. Барабанова [1, с. 215], навчання студентів мови майбутньої спеціальності насамперед пов'язане із «засвоєнням письмових форм комунікації, із формуванням і розвитком навичок та вмінь читати текст за фахом, витягати з нього необхідну інформацію, ... *реферувати, анотувати* його, будувати на його основі власні висловлювання» (курсив наш. – В.В.).

За визначенням А.А. Вейзе, рефератом називається текст, побудований на основі смислової компресії першоджерела з метою

передачі його основного змісту [2, с. 94]. Проаналізувавши сутність процесу створення і цільове призначення різнотипних рефератів та анотацій, ми прийшли до висновку, що саме інформативні їх види можуть слугувати цілям реферування професійно-значущої інформації. Така позиція аргументується тим, що інформативний реферат (або реферат-конспект) включає всі основні положення першоджерела і дає найповніше уявлення про його зміст [1, с. 24], тоді як інформативна (або довідкова) анотація – лише загальне. Необхідно зауважити, що обрані нами форми письмової медіації слугують не лише для перевірки повноти та точності розуміння професійно-значущої інформації, а також тлумачення соціокультурної інформації, тобто пояснення незрозумілих носіям рідної культури економічних явищ іншомовного середовища.

Висновки. Необхідність формування вмінь медіації у студентів економічних спеціальностей зумовлена особливостями міжкультурного спілкування у професійному середовищі. З огляду на різницю у професійній культурі користувачів мовою L1 та L2, з метою оптимізації міжкультурного спілкування майбутні фахівці повинні виступати у ролі медіаторів. Однак, для успішної реалізації посередницької діяльності студенти повинні володіти цілою низкою компетенцій: лінгвістичною, соціокультурною, стратегічною. Зважаючи на це, у нашому дослідженні медіація інтегрована у процес професійно-орієнтованого читання, слугуючи засобом перевірки розуміння англомовних фахових публіцистичних текстів. З іншого боку, необхідно сформулювати у студентів вміння застосовувати стратегії медіації, що полегшить їм виконання операцій з реферування текстової інформації. Як було раніше зазначено, проблема навчання медіації досить нова, а тому далека від остаточного вирішення. Так, до завдань подальшого

дослідження цієї проблеми входить розроблення системи вправ для формування та розвитку вмінь письмової медіації.

Література:

1. Барабанова Г. В. Методика навчання профорієнтованого читання в немовному ВНЗ: монографія / Г. В. Барабанова. – К.: Фірма “ІНКОС”, 2005. – 315 с.
2. Вейзе А. А. Чтение, реферирование и аннотирование иностранного текста: [учебное пособие] / А. А. Вейзе. – М.: Высш. шк., 1985. – 127 с.: ил. – (Библиотека преподавателя).
3. Дегтярьова Ю. В. Методика навчання читання англійською мовою для ділових цілей у немовних вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02/ Ю. В. Дегтярьова– К., 2006. – 200 с.
4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
5. Латышев Л. К. Технология перевода: учебн. пособ. по подготовке переводчиков / Л. К. Латышев. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2000. – 208 с.
6. Плахотник В.М. Організація і структура лінгводидактичної системи / В.М. Плахотник // Українська мова і література в школі. – 2011. – №8. – С. 58 – 60
7. Плахотник В.М. Мова як основний засіб навчання / В.М.Плахотник // Українська мова і література в школі. – 2008. – №8. – С. 50 – 52.
8. Щур С. М. До питання навчання медіації майбутніх філологів / С.М. Щур // Іноземні мови. – 2010. – №1. – С. 3–7.
9. Bessie Dendrinou (Vassiliki Dendrinou) Mediation in communication, Language teaching and testing [Електронний ресурс]/ В. Dendrinou – JAL 22, 2006.– р.9-36 – Режим доступу: rcel.enl.uoa.gr/kpg/.../Dendrinou_mediation%20JAL.pdf

10. Byram M. *Translation and Mediation – Objectives for Language Teaching. Cultures in translation* [Електронний ресурс]/ M. Byram // Nordic Network for Intercultural Communication. – NIC, Reykjavic, 2008. – Режим доступу: <http://www.vigdis.hi.is/Apps/Web>
11. Viaggio S. *The Overall Importance of the Hermeneutic Package in Teaching Mediated Interlingual Communication* [Електронний ресурс]/ S. Viaggio. – 1998. – 17 p. – Режим доступу: <http://www.openstarts.units.it>.
12. Zarate G., Gohard-Radenkovic A., Lussier D., Penz H. *Cultural Mediation in Language Learning and Teaching* / G. Zarate, A. Gohard-Radenkovic, D. Lussier. – European Centre for Modern Languages. Council of Europe. Strasbourg Cedex, 2004. – 248 p.

References:

1. Barabanova H.V. *Metodyka navchannia proforientovanoho chytannia v nemovnomu VNZ :monohgafia* / H.V. Barabanova. – K.: Firma “INKOS”, 2005. – 315 s.
2. Veyze A. A. *Chtenie, referirovanie i annotirovanie inostrannogo teksta: [uchebnoe posobie]* / A. A. Veyze. – M.: Vyssh. shk., 1985. – 127 s.: il. – (Biblioteka prepodavatelya).
3. Dehtiarova Yu. V. *Metodyka navchannia chytannia anhliiskoiu movoiu dlia dilovyh tsilei u nemovnyh vyshchych navchalnyh zakladah: dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.02/ Yu. V. Dehtiarova– K., 2006. – 200 s.*
4. *Zahalnoievropeiski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia* / [naukovyi redactor ukrainskoho vydannia doctor ped. nauk, prof. S. Yu.Nikolaieva]. – K.: Lenvit, 2003. – 273 s.
5. Latyshev L. K. *Tekhnologiya perevoda: uchebn. posob. po podgotovke perevodchikov* / L. K. Latyshev. – M.: NVI-TYeZAURUS, 2000. – 208 s.
6. Plahotnyk V.M. *Orhanizatsia i structura linhvodydaktychnoi systemy* / V.M. Plahotnyk // *Ukrainska mova i literatura v shkoli*. – 2011. – №8. – S. 58 – 60

7. Plahotnyk V.M. *Mova yak osnovnyi zasib navchannia* / V.M. Plahotnyk // *Ukrainska mova i literatura v shkoli*. – 2008. – №8. – S. 50 – 52.
8. Shchur S. M. *Do pytannia navchannia mediatsii maibutnih filolohiv* / S. M. Shchur // *Inozemni movy*. – 2010. – №1. – S. 3–7.
9. Bessie Dendrinou (Vassiliki Dendrinou) *Mediation in communication, Language teaching and testing* [Electronic resource] / B. Dendrinou – JAL 22, 2006. – p.9-36 – Access regime: rcl.enl.uoa.gr/kpg/.../Dendrinou_mediation%20JAL.pdf
10. Byram M. *Translation and Mediation – Objectives for Language Teaching. Cultures in translation* [Electronic resource] / M. Byram // *Nordic Network for Intercultural Communication*. – NIC, Reykjavic, 2008. – Access regime: <http://www.vigdis.hi.is/Apps/Web>
11. Viaggio S. *The Overall Importance of the Hermeneutic Package in Teaching Mediated Interlingual Communication* [Electronic resource] / S. Viaggio. – 1998. – 17 p. – Access regime: <http://www.openstarts.units.it>
12. Zarate G., Gohard-Radenkovic A., Lussier D., Penz H. *Cultural Mediation in Language Learning and Teaching* / G. Zarate, A. Gohard-Radenkovic, D. Lussier. – *European Centre for Modern Languages. Council of Europe. Strasbourg Cedex*, 2004. – 248 p.

УДК 811.11

АНГЛІЙСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК РІЗНОВИД СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ

Янковець О.В.

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького, Україна, м. Хмельницький

У статті визначається поняття «прикордонна термінологія» та її роль у підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників.

Аналізуються структурні та семантичні особливості прикордонної термінології та закономірності її функціонування.

Ключові слова: прикордонна термінологія, структура, комунікація, словотвір, функція.

Янковець О.В. Английская терминология как разновидность специальной лексики / Национальная академия Государственной пограничной службы Украины им. Б. Хмельницкого, Украина, Хмельницкий.

В статье определяется понятие «пограничная терминология» и ее роль в подготовке будущих офицеров-пограничников. Анализируются структурные и семантические особенности пограничной терминологии и закономерности ее функционирования.

Ключевые слова: пограничная терминология, структура, коммуникация, словообразование, функция.

Yankovets O.V. English border guard terminology as a kind of specific lexis / The National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine, Ukraine, Khmelnytskyi.

The article defines the notion “border terminology” and its role in training future border guard officers. It analyzes the structural and semantic features of border guard terminology and the peculiarities of its functioning.

Keywords: border guard terminology, structure, communication, derivation, function.

Вступ. На даному етапі розвитку всіх галузей наук виникає нагальна потреба відобразити відповідні поняття англійською мовою – однією з найважливіших мов світової спільноти. Англійська мова є офіційною мовою низки міжнародних організацій: Європейського Союзу, Ради Європи, НАТО та інших. Становлення і розвиток термінологічної лексики, семантична структура термінів перебувають в

центрі уваги лінгвістів та фахівців інших суміжних галузей. Кожна наука прагне максимально впорядкувати термінологію, якою вона користується, і, встановивши співвідносність між словом і термінованим поняттям, досягти максимальної точності й лаконічності кожного терміну. Але певні галузі знань, в тому числі прикордоннологія, є недостатньо дослідженими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Інтеграція та взаємодія різних наук вимагає посиленої уваги науковців до питань термінознавства та дослідження функціонування термінологічних структур у різних сферах людської діяльності. Проблеми становлення, семантики, деривації та тенденції розвитку термінологічних одиниць, фахової лексики вивчали вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема В. Виноградов, В. Лейчик, Г. Винокур, Б. Головін, Т. Кияк, В. Даниленко, К. Кусько, А. Крижанівська, Е. Жильбер, А. Ширмер, Й. Сміт, Ф. Дорнер, та інші. Цвяк Л. В. присвятила своє дослідження прикордонній термінології сучасної німецької мови, її лексичним особливостям, структурі, способам утворення та шляхам передачі на українську мову [6]. Правдун Т. О. у своєму дослідженні ретельно проаналізувала особливості репрезентацій лексико-семантичної групи «прикордонник» в українській та англійській мовах [5].

Метою статті є проаналізувати особливості англійської термінології як різновиду спеціальної лексики. Для досягнення даної мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

1. Дослідити значення та особливості прикордонної терміносистеми англійської мови.
2. Визначити основні ознаки терміна та вимоги до нього.
3. Проаналізувати структурні особливості англійської прикордонної термінології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Терміни – це цілком офіційні, прийняті й узаконені в певній галузі науки чи техніки позначення, назви понять [4, с.49]. Специфіка термінів зумовлена сферою функціонування термінологічних одиниць, а також тим, що терміни є номінативними одиницями мови науки й техніки, а не одиницями природної мови загалом. Саме в науковій сфері мови терміни виконують свої основні функції: номінативну – назви класу спеціальних об'єктів чи їх ознак; сигніфікативну – позначення загального поняття, яке належить до системи спеціальних понять цієї галузі знання; комунікативну – передавання в часі і просторі спеціального знання та ін. [3, с. 38–39].

Основними ознаками, які можна використати у процесі виділення термінів у складі спеціальної лексики, є такі: 1) специфічність використання (кожний термін належить до спеціальної галузі знань); 2) функція називання поняття; 3) дефінійованість (наявність наукової дефініції); 4) точність значення (яка встановлюється дефініцією); 5) контекстуальна стійкість (значення терміна є зрозумілим без контексту і мало залежить від контексту); 6) стилістична нейтральність; 7) езотеричність (точне значення терміна відоме тільки спеціалістам); 8) конвенційність (цілеспрямований характер появи); 9) номінативний характер (термін – це зазвичай іменник або словосполучення на основі іменника); 10) відтворюваність у мовленні (яка є важливою для словосполучень). [1, с. 85, 86].

Термінологія, яка є частиною лексичного складу мови, все-ж-таки має певні відмінності від загальноновживаної лексики. Сучасні лінгвістичні вчення висувають наступні вимоги до терміна:

1. Відповідність правилам і нормам певної мови.
2. Систематичність.
3. Дефінітивність (одне чітке визначення).

4. Відносна незалежність від контексту.
5. Точність.
6. Стислість (по можливості).
7. Однозначність.
8. Експресивна нейтральність.
9. Милозвучність. [2, с.12-13]

Пропонуємо аналіз прикордонного терміна «conditions of entry» на відповідність загальноприйнятим вимогам до терміна. Даний термін відповідає правилам англійської мови як аналітичного типу мови за морфологічною класифікацією. Термін «conditions of entry» має чітке та точне визначення – «умови в'їзду», є стислим, однозначним та експресивно нейтральним. Також дане термінологічне словосполучення є милозвучним, тобто відповідає вимогам евфонії.

Кожній сфері науки притаманна власна терміносистема. Щодо прикордоннології, то ця сфера безпосередньо пов'язана з юриспруденцією та військовою справою, але хибним є ототожнення прикордонної термінології із військовою чи юридичною. Прикордонна термінологія – це сукупність термінів прикордонної сфери. До прикордонної термінології ми відносимо:

1) слова і сполучення, які позначають військові поняття, тобто поняття, що безпосередньо пов'язані зі збройними силами, воєнною справою, веденням бойових дій, тощо (*fight, terrorism, clash*);

2) науково-технічні терміни, які вживаються у зв'язку з військовими поняттями (наприклад, *submachine gun – автомат, signal pistol – сигнальний пістолет, thermovisor - тепловізор*);

3) юридичні терміни, знання яких є необхідним сучасному прикордоннику як представнику правоохоронної структури (*detection – виявлення, investigation – розслідування, current legislation – чинне законодавство*);

4) слова і сполучення, які хоча й не позначають власне військових чи прикордонних понять, однак вживаються майже виключно у військовій сфері, а в загальному вживанні є маловідомими (наприклад, *sniffer dog* – службово-розшуковий собака);

5) деякі лексичні одиниці, які дещо змінили своє початкове значення та перейшли у сферу прикордоннології із суміжних сфер, але набули іншого значення: *checkpoint* (контрольний пост) – ориг. «*an aviator's term for landforms or structures of known height against which the craft's altitude could be visually checked*» (контрольні мітки).

Опираючись на аналіз Уніфікованої програми підготовки прикордонників Європейського Союзу (Common Core Curriculum), а також сучасних підручників з англійської мови за професійним спрямуванням, ми пропонуємо наступну структурну класифікацію прикордонних термінів:

1. Прості, які складаються із одного слова: *a deportee* [7, с.151], *ticketing* [7, с.165], *routing* [7, с.165], *e-ticket* [7, с.165].

2. Складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: *motoric skills* [7, с.31], *movement patterns* [7, с.31], *work-related* [7, с.7], *surveillance related* [7, с.73], *land borders* [7, с.110], *sea borders* [7, с.110], *body checks* [7, с.113], *coercive measures* [7, с.115], *truncheon techniques* [7, с.115], *border-related* [7, с.120], *inadmissible persons* [7, с.150], *document abuse* [7, с.151], *inadmissible persons* [7, с.151].

3. Терміни-словосполучення, які складаються з декількох компонентів: *counterfeit and fantasy documents* [7, с.93], *basic international documents* [7, с. 95], *biometrical travel documents* [7, с.95], *memory chip* [7, с.95], *biometric-based travel document* [7, с.95], *document holder assessment* [7, с.95], *law enforcement officer* [7, с.98], *criminal investigation procedures* [7, с.98], *protecting a crime scene* [7, с.98], *documenting a crime scene* [7, с.99], *counter-smuggling system* [7, с.105],

to tackle cross-border crime [7, с.107], *international counter-smuggling system* [7, с.107].

Окремою групою слід виділити терміни-словосполучення, утворені з допомогою прийменника “of” для передачі родового відмінка: *technical means of vehicle recognition* [7, с.105], *refusal of entry* [7, с.75], *right of appeal* [7, с.75], *conditions of entry* [7, с.75], *shipment of evidence* [7, с.102], *abuse of the transit concession* [7, с.165], *confirmation of presence of spouse* [7, с.165], *purpose of the stay* [7, с.165].

На особливу увагу заслуговують явища синонімії та антонімії в прикордонній терміносистемі. Наприклад, синонімічними конструкціями є такі словосполучення:

to guard borders – to protect borders;

false documents – fraudulent documents – fantasy documents [7, с.93] - *falsified documents* [7, с.97] ;

trafficking in human beings [7, с.104] - *people smuggling* [7, с.104].

Зважаючи на специфіку прикордонної служби, багато явищ характеризуються наявністю антонімічних конструкцій. Значна кількість антонімів утворилась за допомогою афіксації:

trafficking practices - counter-trafficking practices [7, с.105];

direct evidence - indirect evidence [7, с.101];

approved ports - non-approved ports [7, с.152];

Schengen flights - non-Schengen flights [7, с.153].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Прикордонна термінологія – це сукупність термінів прикордонної сфери. Проаналізувавши існуючі термінологічні лексичні одиниці у сфері прикордоннології з використанням Уніфікованої програми підготовки прикордонників Європейського Союзу (Common Core Curriculum), ми дійшли висновку, що дана термінологія

характеризується основними ознаками, які можна використати у процесі виділення термінів у складі спеціальної лексики. Термінологія, яка є частиною лексичного складу мови, має певні відмінності від загальноновживаної лексики, але відповідає всім вимогам, які сучасна лінгвістична наука висуває до терміна. Подальші дослідження у даній сфері вбачаються у ретельнішому дослідженні кожного способу словотвору прикордонної термінології, а також ґрунтовному аналізі звітних матеріалів Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів країн-членів Європейського Союзу “FRONTEX” та Місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні “EUBAM”.

Література:

1. Гринев-Гриневич С. В., Сорокина Э. А., Скопук Т. Г. Основы антропологистики (к лексическим основаниям эволюции мышления человека): Учеб. пособие. – М.: Компания Спутник, 2005. – 114 с.
2. Д'яков А.С. та ін. Основи термінотворення: семант. та соціолінгв. аспекти/ Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. – К.: Вид.дім «KM Academia», 2000. – 218с.
3. Лейчик В. М. Предмет, методы и структура терминоведения: Автореф. дис. докт. филол. наук. – М., 1989. – 46 с.
4. Павлова О. Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики) / О. Павлова // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». - Л., 2008. - № 620. - С. 49–54.
5. Правдун Т. О. Особливості репрезентацій лексико-семантичної групи «прикордонник» в українській та англійській мовах: структурно семантичний та семантико-стилістичний аналіз / Т. О. Правдун //

Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер.: Філологічна. – 2013. – Вип. 39 – С. 196-200.

6. Цвяк Л.В. Сучасна прикордонна термінологія: особливості утворення та перекладу / Л.В. Цвяк // *Сучасні дослідження з іноземної філології*. – 2013. – Вип. 11. – С. 357–365.

7. Frontex. *Common Core Curriculum. EU Border Guard Basic Training*. – Warsaw, Poland, 2012. – 270 p.

References:

1. Hrynev-Hrynevych S. V., Sorokyna Э. A., Skopiuk T. H. *Osnovy antropolynhvystyky (k leksycheskym osnovanyiam evoliutsyy myshleniya cheloveka): Ucheb. posobyе*. – M.: Kompanyia Sputnik, 2005. – 114 s.

2. Diakov A.S. *ta in. Osnovy terminotvorennia: semant. ta sotsiolinhv. aspekty/ Diakov A.S., Kyiak T.R., Kudelko Z.B.* – K.: Vyd.dim «KM Academia», 2000. – 218с.

3. Leichyk V. M. *Predmet, metody y struktura termynovedenyia: Avtoref. dys. dokt. fylol. nauk.* – M., 1989. – 46 s.

4. Pavlova O. *Terminy, profesionalizmy i nomenklaturni znaky (do problemy klasyfikatsii spetsialnoi leksyky) / O. Pavlova // Visnyk Nats. un-tu «Lvivska politekhnikha». Seriiia «Problemy ukrainskoi terminolohii». - L., 2008. - № 620. — S. 49–54.*

5. Pravdun T. O. *Osoblyvosti reprezentatsii leksyko-semantychnoi hrupy «prykordonnyk» v ukrainskii ta anhliiskii movakh: strukturno semantychnyi ta semantyko-stylistychnyi analiz / T. O. Pravdun // Naukovi zapysky [Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"]. Ser.: Filolohichna. – 2013. – Vyp. 39 – S. 196-200.*

6. Tsviak L.V. *Suchasna prykordonna terminolohiia: osoblyvosti utvorennia ta perekladu / L.V. Tsviak // Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii. – 2013. – Vyp. 11. – S. 357–365.*

7. Frontex. *Common Core Curriculum. EU Border Guard Basic Training*. – Warsaw, Poland, 2012. – 270 p.

УДК 81'367.625(161.2=111):81-115

BILATERAL CONTRASTIVE STUDY OF UKRAINIAN AND ENGLISH VERB SYSTEMS

Doctor of Science in Philology, Professor, Ivanytska N. B.

Vinnytsia Institute of Trade and Economics of KNITE, Ukraine, Vinnytsia

The paper focuses on the role the contrastive linguistics has got in modern philology paradigm. It presents the author's view on the bilateral contrastive study applying to identifying isomorphic and allomorphic features of the Ukrainian and English verbs. The bilateral approach to contrastive analysis is implied as a key point of the research. The crucial stage of bilateral analysis deals with the choice of a tertium comparationis as an objective common basis reflecting similarities and differences in verbal semantics and grammar. The author gives proofs of using the verbal category "process" as a tertium comparationis for contrastive study of Ukrainian and English verbs. The choice of this basis of comparison is predominantly caused by the universal nature of the category "process". This category is considered to have a great scientific potential for complicated contrastive study of the verbs in the sphere of their semantic and syntagmatic paradigms.

Key words: Contrastive linguistics, Bilateral contrastive analysis, Ukrainian and English verb systems, tertium comparationis, Universal verbal category "process".

Іваницька Н. Б. Білатеральне контрастивне дослідження української та англійської дієслівних систем / Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна, г. Вінниця.

*У статті здійснено спробу обґрунтування методологічних засад зіставного мовознавства як окремої дисципліни в сучасній філологічній парадигмі. Представлено авторський погляд на двобічні зіставні дослідження, які проводять для виявлення ізоморфних та аломорфних рис українських і англійських дієслів. Основоположним для об'єктивного міжмовного зіставлення виступає вибір *tertium comparationis* як об'єктивної, узагальненої основи, реалізація якої в кожній мовній системі має семантико-граматичні особливості. Наведено докази щодо пріоритетності обрання дієслівної категорії "процесуальність" як *tertium comparationis* для зіставного дослідження українських та англійських дієслів. Визначено доцільність вибору цієї основи зіставлення через універсальний характер категорії "процесуальність". Доведено, що ця категорія володіє потужним науковим потенціалом для комплексного зіставлення дієслів у сфері їхніх семантичних і синтагматичних парадигм.*

*Ключові слова: зіставне мовознавство, двобічний зіставний аналіз, системи українських та англійських дієслів, *tertium comparationis*, універсальна дієслівна категорія "процесуальність".*

Иваницкая Н. Б. Билатеральное исследование украинской и английской глагольных систем / Винницкий торгово-экономический институт КНТЕУ, Украина, г. Винница.

В статье предпринята попытка обоснования методологических основ сопоставительного языкознания как отдельной дисциплины в современной филологической парадигме. Представлен авторский взгляд на двусторонние сопоставительные исследования, которые проводят для выявления изоморфных и алломорфных черт

украинских и английских глаголов. Важным этапом в объективном межъязыковом сопоставлении выступает выбор *tertium comparationis* как объективной, обобщенной основы, реализация которой в каждой языковой системе имеет семантико-грамматические особенности. Приведены доказательства приоритетности избрания глагольной категории "процессуальность" как *tertium comparationis* для сопоставительного исследования украинских и английских глаголов. Определена целесообразность выбора этой основы сопоставления, базирующаяся на универсальном характере категории "процессуальность". Доказано, что эта категория обладает мощным научным потенциалом для комплексного сопоставления глаголов в сфере их семантических и синтагматических парадигм.

Ключевые слова: сопоставительное языкознание, двусторонний сопоставительный анализ, системы украинских и английских глаголов, *tertium comparationis*, универсальная глагольная категория "процессуальность".

Introduction

Contemporary linguistics regards the verb as a universal language phenomenon. The verb is believed to have peculiar lexical and grammatical semantics, syntactic capacity, functional specificity, as well as systemic and interlevel connections and relations with other linguistic units [1; 2]. The verb has got the top priority over all other parts of speech [3]; its significance is true for the verb-oriented syntax theories [4]. But it has been the centre of attention for the contemporary linguists. The verb is considered to be sufficiently researched and simultaneously controversial in comparative viewpoint, particularly in the Ukrainian-English parallel.

For the present, the theoretical interpretation of the Ukrainian and English verbal systems is based on well-grounded understanding the verb

as one of the most complicated and capacious grammatical categories. Comparative studies are supposed to be very efficient to find the sense of the universality of verbal nature, as well as to understand its uniqueness in the language area, and to transfer this knowledge to explication common and particularly specific in the language worldview. The scientific powerfulness of contrastive studies seems to be indisputable in the context of social globalization covering all life spheres not leaving languages in their theoretical (metalinguistic) interpretation and practical (speech) interaction [5; 6]. Modern comparative linguistics is considered to be a multilingual study formed by different fields (comparative-historical, typological, universal linguistics). The Eastern scholars recognise that contrastive linguistics (as a part of comparative studies) can be autonomous [6]. The importance of identifying semantic universals and conceptual distinctions in languages have been mentioned by well-known linguists [7; 8]. Nowadays, linguists have been discussing the appropriate approaches and methods to compare linguistic units and phenomena [6; 8; 9].

Results and Discussion

Identifying the contrastive aspect of comparative linguistics, it is necessary to point out that cross-lingual studies have great advantages over other approaches to language comparison. They allow (1) avoiding a special focus on genetic factors, (2) building a linguistic model, abstracted from the closed / open distinctive features list and the list of languages that are important for characterology and typology. At the same time, such “simplicity” of contrastive analysis actually appears quite complex procedure demanding careful realisation that ensures identifying not only the common (isomorphic, identical) and divergent (specific, allomorphic) characteristics of the selected object in each compared languages. It also helps to reveal the structural laws of the language systems functioning, peculiarities of cross-language links, often not having been found in the

intralanguage analysis. Contrastive study also provides a basis for further typological generalizations.

In this regard, it is extremely significant that Ukrainian and English verbal systems, having been relatively profound researched within individual components and aspects, are open for complex lexical-semantic and grammar contrastive study.

There are fundamental guidelines for cross-language Ukrainian and English verbal systems comparison: (1) considering current tendencies in intralanguage theoretical interpretation of verbs with the necessity in many cases to “adapt” them to the chosen research methodology, (2) ensuring the principle of consistency being important for cross-language comparison, (3) applying more efficient (we believe) two-way (bilateral) approach to comparison [6, p. 81-85; 10], the value of which is that compared language get equal status, so you can avoid “insulting language A to language B image” [11, p. 104] and avoid the research of other language(s) and culture(s) in the light of native language [12, p. 48], (4) the substantiated choice of the *tertium comparationis* (basis of comparison) relevant to the research object.

To compare language items, it is necessary to answer at least two problematic questions: (1) what do we focus on to compare? (2) How language units can be compared? The settling the first problem is based on the *a priori* consistent statement about possibility to compare any languages as well as variability of compared units. The capacity of languages to be compared is caused by human cognition capacity which is not in contrast to the idea of cultural specificity, social and daily activities of people as factors of worldview formation.

The answer to the key question “How language units can be compared?” is more complicated. The scholars have been discussing on the priority of unilateral (one-way) or bilateral (two-way) comparison, and

thereafter the choice of the tertium compationis (basis of comparison). The alternative of the approach to comparison is caused by scholars theory, the subject matter, expected research results and so on.

One can hardly affirm that the unilateral approach is ineffective for language teaching, translation theory, and other fields of applied linguistics. However, applying unilateral approach to the theoretical linguistics faces a number of obstacles that lead to getting less effective results of the study.

The priority now is given to the bilateral approach of cross-language comparison. Many linguists have the opinion that the results of bilateral comparison are slightly relative because of epistemological basis of the selected scientific paradigm and some variability and relativity of the chosen tertium compationis. The basic of comparison is defined as “an objective, not belonging to any of the compared languages unit” [10, p. 144], or “a system of characteristics and rules that exists regardless of individual languages, and is taken hypothetically-heuristically” [6, p. 173], or “unified language as the totality of abstracted definitions that can explain the structure of all languages regardless of their typological differences” [13, p. 40], or “common basis reflecting distinctive features” [8, p. 15] and others.

However, most scholars are fully confident that a tertium compationis should be an initial basis for comparison. Being general and universal, it can serve like a specific standard, an indicator of the adequacy of the structural language characteristics. The tertium compationis is viewed as a certain scientific artefact aiming at designing systems of identities (a kind of equivalent phenomena). It is a starting point of comparison. This system of equivalents may have a different structure, and a different degree of generalization and abstraction depending on the specific features of compared languages or linguistic units and the purpose of comparison.

The propriety of a tertium comparationis choice is determined by (1) the linguistic nature of compared units, (2) their position in language system, (3) the degree of their intralanguage theoretical explications, (4) the aspects of contrastive study, (5) specific tasks of comparison, (6) the methodological background, (7) the typological features of compared languages.

Comparing the verb systems in the Ukrainian and English languages, it is necessary to proceed from the understanding the language as the primary means of communication, closely related to social production and cognitive activities of people, as a sign system which indirectly and naturally expresses the ratio between the elements of reality and their reflections in the minds. In this case, the tertium comparationis can be defined as a generalized linguistic verbal (semantic and grammatical) category “process”. This category is an “umbrella notion” (a term that provides a super-set of grouping of related semantic and grammatical aspects) expressing complicated categorical characteristics of the compared Ukrainian and English verbs.

It should be emphasized that categorization is one of the most fundamental concepts of human consciousness. It is the theoretical reflection of human world perception reflected by words meanings. Linguistic category is supposed to be the most general concept resulting from abstraction of objects and their distinctive characteristics.

The most scholars hold views that cognition is always asymmetric, people tend to perceive “some fragments of reality as if through a magnifying glass, and others - as if through inverted binoculars” [14, p. 23]. Categorical meanings and formed on their basis categories are considered to be meanings having been perceived through a magnifying glass because of their importance for the formation of a national language worldview. The system and structure of grammatical categories is the central link in the

language structure reflecting the specific relationship between language, thinking, and typological features of individual languages and language groups.

It is significant that modern linguistics qualifies category as “one of the central key notion in language theory (along with the form, meaning and function)” [6, p. 13]. The phenomenon of categorization covers all levels of the language system within which there are various categories. The basis of category is formed by different in degree of abstraction characteristics known as categorical. The range of linguistic categories in modern linguistics is rather complicated. Studying the categorical notions in cross-language comparison is seemed to be promising. The generalized, abstract nature of categorical feature, being in most cases universal, can serve as a reliable basis for comparison, ensuring effective bilateral approach to linguistic units. This is confirmed by a number of works on comparative linguistics conceptually oriented to revealing language means of expression related to specific linguistic categories.

Providing the verbal category “process” with the status of *tertium comparationis*, we qualify it (like the majority of other verbal categories) as a generalized abstract model being expressed through two aspects: semantic and grammatical. Each of them is the total of categorical (semantic) variants represented by sufficient set of distinctive features. Semantic and grammatical aspects of the category “process” are sufficiently completed. It is obviously that intersection and interconnection of certain principles, related to logical semantics, onomasiology, cognitive science and functional grammar, give reason for identifying the category “process” as functional-semantic. This approach allows forming the functional-semantic field not only by verbal lexemes, but multiword nominations of the action and states that correspond to the conception of functional-semantic

fields. Traditionally, they are suggested to be an alternative representation of language system to compare with traditional level language model.

There is no doubt that cognitive, pragmatic (communicative-functional) approach to the classification of parts of speech seemed to be a good ground for scientific research in the field of language nomination and functionalism, especially in terms of modern scientific research in the fields of psycholinguistics and ethnolinguistics. However, the traditional approach to understanding the category “process” as a concept covering only one-word nominations is concerned to have more grounds for bilateral cross-language comparison.

Such identifying the verbal category “process” in the context of the proposed comparative study allows to take into consideration a number of methodological components of the chosen approach to the cross-language analysis, including: 1) putting the single-level linguistic units into the field of study, (2) the principle of systematic contrastive researches, 3) using of previous results of intralanguage study of the processing as a system-building phenomenon, 4) bilateral approach to comparison of subject matter, 5) focusing on the complex verb cross-language study directed to lexical-semantic paradigms, and formal syntax syntagmatics.

The wide structure of the category “process” makes possible to distinguish some kind of mini-tertium comparationis relevant to the identifying similarities and differences in paradigmatic and syntagmatic Ukrainian and English verbal system presentation.

Lexical-semantic paradigms of the Ukrainian and English verbal system is represented by the most significant for semantic component of the category “process” fragments being defined as subcategories: “processing action”, “processing state”, and “processing relation”. These subcategories have ranking structure. They are formed by a number of microcategories like “action-sound”, “action-movement”, “action-

professional activity”, “state- psychological state”, “state- physiological state” etc.

These microcategories are considered to build the correlated lexical-semantic fields. The central and peripheral parts of these fields, being filled with the Ukrainian and English verbs, reflect something common and specific in the processing reality perception. The gaps in the cross-language fields are caused by two factors: extra-linguistic and, not least, interlanguage structural laws.

To determine syntagmatical correlative and lacunary relations of Ukrainian and English verbal systems, it is possible to investigate the following aspects: (1) syntagmatic stratification of the verbs as notional lexemes, (2) formalization of syntagmatics, and (3) clause-generating potential of the Ukrainian and English verbs related to the identified microcategories.

Conclusion

To sum up, multilanguage studies rely on the using contrastive method aimed at identifying language differences regardless of their genitive and typological groups. The scholars distinguish unilateral and bilateral approaches to the contrastive analysis. The bilateral approach is supposed to be more efficient. The crucial stage of bilateral contrastive analysis is considered as the choice of a tertium comparationis -non-linguistic concept having been formulated deductively by metalanguage.

To compare Ukrainian and English verb systems, the category “process” is suggested to be a tertium comparationis in cross-language research. This category is believed to be theoretically well-grounded in terms of linguistic ontology, not only resulted from naive constructs. The category “process” is qualified as generalized abstract model having integrative nature and two-side representation - lexical semantics of verbs, and set of grammatical (morphological, derivational, syntactic) categories.

Semantic and grammatical aspects of the category “process” in each of the compared languages are revealed by the unique, peculiar to each of the language combinations that act as an indissoluble unity, and together form the lingual nature of the mentioned category. The category “process” serves some kind of “umbrella” abstraction towards understanding the categorical systems of the verb as a universal language unit.

The category “process”, having been appointed tertium comparationis in cross-language comparative analysis of Ukrainian and English verbal systems, is considered to have the following basic distinctive features: (1) proper intralanguage theoretical explication, (2) non-linguistic, abstract, generalized nature of the concept that is different from the subject matter, (3) the capacity to bind the lexical- semantic and syntactic-formal aspects of the study, (4) ensuring the comparability of the studied Ukrainian and English verbal systems.

References:

1. *Aarts B. The verb in contemporary English: theory and description / Aarts B., F. Charles Meyer. - Cambridge University Press, 328 p.*
2. *Rot I. On Crucial Problems of the English Verb / Rot I. -. Frankfurt on Main. – 248 p.*
3. *Baker M. C. Lexical categories: verbs, nouns, and adjectives / Baker M. C. - Cambridge University Press, 353 p.*
4. *Levin B. Argument realization / Levin B., Rappaport M. - http://books.google.com/books?hl=uk&sitesec=reviews&id=eClyDd_npdgC - Cambridge University Press. -278 p.*
5. *Wen'guo P. Contrastive Linguistics: History, Philosophy and Methodology / P. Wen'guo. – Continuum, 287 p.*
6. *Kocherhan M. Basic Contrastive Linguistics / Kocherhan M. - Kyiv: Akademiya, 424 p.*

7. *Croft W. Typology and universals / Croft W. - Cambridge University Press, 341 p.*
8. *Krzeszowski Tomasz P. Contrasting languages: the scope of contrastive linguistics / Krzeszowski Tomasz P. - Berlin: Walter de Gruyter, 286 p.*
9. *Ivanytska N. Verbal Systems in Ukrainian and English: paradigmatics and syntagmatics / Ivanytska N. - Vinnytsia, 636 p.*
10. *Shternemann R. Introduction to Contrastive Linguistics / Shternemann R. - Moscow: Progress. - P. 144-178.*
11. *Manakin V. Contrastive Lexicology / Manakin V. - Kyiv, 326 p.*
12. *Wierzbicka A. Semantics / Wierzbicka A. Semantics. - Oxford University Press, 500 p.*
13. *Rozhdenstvenskiy Yu., 2007. The Typology of the Word / Rozhdenstvenskiy Yu. - Moscow, 288 p.*
14. *Plungyan V., 1998. Grammatical Categories, their Analogues and Substitutes / Plungyan V. - Moscow, 49 p.*

УДК 811.112.2'373.7

КІЛЬКІСНІ ЕМПІРИЧНІ ПАРАМЕТРИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НІМЕЦЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ ПОЗА МЕЖАМИ ФРН

Остапович О. Я.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна

Розглянуто проблему функціонування фразеологізмів недомінантних національно-державних варіантів німецької мови. Кількісні виміри за результатами опитувань інформантів та

корпусного масивного текстового пошуку зафіксували узуальний, okazіональний та архаїзований статус аналізованих фразеологічних одиниць. Німецька варіантна фразеологія визначена як діатопічно диференційна, стійка, саморегулююча і самовідтворювана складова варіантних лексичних мікросистем. На підставі кількісних відомостей підтверджено гіпотезу про асистемну амбівалентну динамічну рівновагу німецької варіантної фразеології.

Ключові слова: німецька фразеологія; національний мовний варіант; архаїзація; okazіональність; узус; корпусний пошук; кількісний аналіз.

Остапович О. Я. Количественные эмпирические параметры функционирования немецкой фразеологии вне пределов ФРГ / Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника, Украина, г. Ивано-Франковск.

Рассмотрена проблема функционирования фразеологизмов недоминантных национально-государственных вариантов немецкого языка. Количественные измерения по результатам опросов информантов и корпусного массивного текстового поиска зафиксировали узуальный, okazіональный и архаизированный статус анализируемых фразеологических единиц. Немецкая вариантная фразеология определена как диатопически дифференцированная, устойчивая, саморегулируемая и самовоспроизводимая составляющая вариантных лексических микросистем. На основе количественных данных подтверждена гипотеза об асистемном амбивалентном динамическом равновесии немецкой вариантной фразеологии.

Ключевые слова: немецкая фразеология; национальный языковой вариант; архаизация; okazіональность; узус; корпусной поиск; количественный анализ.

Ostapovych O. Y. Quantitative Empirical Functional Data of German Phraseology abroad Germany / National Vasyl Stefanyk – Precarpathian University, Ukraine, Ivano-Frankivsk.

The article deals with the problem of the functioning of phraseologisms in the non-dominant national state variants of German. The quantitative analysis according to the informants' interviews and corpus massive textual search stated the usual, occasional and archaic status of the analyzed phraseological units. The German variant phraseology is defined as the diatopically differentiated, stable, self-regulated and self-reproducing constituent of the variant lexical micro systems. Based on the quantitative data the hypothesis about the unsystematic ambivalent dynamic balance of the German variant phraseology has been proved.

Key-words: German phraseology; national language variant; archaization; occasionality; usus; corpus search; quantitative analysis.

Вступ. Дослідження національно-державного варіювання німецької фразеології, попри поважну літературну традицію як у німецькомовних країнах [1; 2] так і у школах германістики екс-СРСР [3; 4], дотепер концентрувалась переважно на інвентарно-дистрибутивній складовій, констатації структурно-семантичних відмінностей, а то й узагалі узуальних дивергентів [5]. Основними критичними претензіями до попередніх дослідницьких здобутків структуралістського штибу в часі експланаторно-антропоцентричної парадигми мовознавчих студій є такі.

1. Некритична рецепція гетерогенних та почасти архаїчних художньо-літературних та лексикографічних джерел [6].

2. Тракткування ідіоматичних варіантів поза межами ФРН як девіантних, ненормативних, несистемних явищ, наближених до діалектизмів.

3. Як результат – відсутність валідно інвентаризованого емпіричного корпусу дослідження. У ролі предмету вивчення часто-густо фігурують мовні одиниці, що мають сумнівний стосунок до мовної системи і мовленнєвої реальності [7].

4. Зрештою, за відсутності дискретних меж діатопічними ареалами поширення національно-державних фразеологічних варіантів, дифузності мовного матеріалу як такого (а особливо – фразеологічного) неможливо робити далекосяжні висновки про домінування певних концептосфер та особливості національної ментальності німецькомовних австрійців чи швейцарців, з огляду на їх фразеологію.

До певної міри цю прогалину заповнив виданий у 2005 році авторським колективом за редакцією патріарха німецької соціолінгвістики Ульріха Аммона „Das Variantenwörterbuch“ [8]. Підставою для включення стійкого звороту до фразеологічної частини словника (маркування „Redewendung“) був частотний аналіз художніх та публіцистичних текстів з мережі Інтернет (на час укладання словника – через пошукову машину Lycos і лише фрагментарно Google). Незаперечну цінність являє діатопічне маркування словникових лем (A-ost/südost; CH-west; LUX etc). Це дозволило нам у попередніх публікаціях зробити висновок про кластерну організацію німецького варіантного ідіоматичного тезаурусу [9]. Так само ми вважаємо за доцільне запозичити авторський поділ фразеологічних одиниць на «повні національні варіанти» (фразеологічні австріацизми та гельветизми *par excellence*), «повні регіональні варіанти», «регіональні напівваріанти» (Люксембург, Ліхтенштейн, Південний

Тіроль, Східна Бельгія, Ельзас, Лотарингія), «перехресні кластерні варіанти».

Завданням нашої розвідки ми вбачаємо кількісно-частотну функціональну перевірку зафіксованих у словнику варіантних фразеологічних одиниць, спираючись на новітні електронні корпусні джерела: текстовий корпус Інституту німецької мови Маннгейма COSMAS (www.ids.mannheim.de) та корпус Ляйпцігського університету (www.wortschatz.uni-leipzig.de). Метою було виявити динамічні процеси архаїзації фразеологічного фрагменту національної мовної картини світу німецькомовних народів поза межами ФРН.

Виклад основного матеріалу.

Проведені нами заміри на визначення архаїчних та okazіональних bad samples принесли амбівалентні результати.

Замір 1 (1999).

При першому вимірі частотності вживання австрійської національної фразеології (через текстовий корпус та опитування інформантів) серед національно маркованих фразеологізмів «у вузькому розумінні» співвідношення між “good samples” (узуалізмами) та “bad samples” (оказіоналізмами, діалектизмами та архаїзмами) було практично рівним (437 проти 427 !!!), тобто активно вживаними виявилися заледве половина (50,58%) зворотів, кодифікованих гетерогенними, в. т. ч., діалектними лексикографічними джерелами. Серед «осколкових утворень» крилатих висловів австрійського походження, які самі по собі є «інтернаціональними кластерами» в ареально-діатопічному сенсі “good samples” є 39 проти 29 “bad samples” (57,35%). Серед приказок та експресивно-модальних фраз співвідношення їх часток, відповідно 112 проти 115 (49,33%). Серед крилатих висловів зі структурою приказок узуально вживаними виявились 40 проти 28 (58,82%), зі структурою і семантикою прислів'їв

– відповідно, 17 проти 30 (36,17% - sic!) Серед «чистих» прислів'їв частка "good samples" складає 23 проти 14 (62%). Зрештою, серед первинно асистемних авторських новоутворень та «антиприслів'їв» узуалізувалися 25 проти 15 архаїзмів (62,5%).

Замір 2 (2006). Корпусний текстовий пошук на основі первинної емпіричної вибірки та опитування інформантів-швейцарців у сенсі виявлення "bad samples" приніс такі результати:

Nicht kodifizierte Wendungen (62): *Aus der Latte springen; j-n. auf Milz und Leber prüfen; j-m. ins Auge gehen; j-m. frieren die Worte im Hals; auf eigenen Schuhen gehen; Die Axt an den Stamm legen; Ablass in Bern holen und kein Geld mitbringen; Alle Mödeli anwenden; Karlshof haben; Kein Weggli und kein Röppli abgeben wollen; Moos am Gilet haben; Warten, bis der Blätz aufs Loch passt; Ich bin kein Pestalozzi; Pintekehren machen; Der wilde Küher; Eine lange Beile haben; j-d. hat den Kopf wie ein alter Muni; Dastehen wie ein Türlstock; Aussehen, als wäre einem die Gerste verhagelt; Nageln wie ein Wilder; Wie ein Tchingg am Waldrand stehen; Es ist wie Bisewetter; Wie eine Rone schlafen; Die Nase rümpfen wie beim Jassen; etw. wie einen Batzen abgeben; zu etw. gehören wie der Anken aufs Brot; ein Maul wie die laufende Schuld haben; wie ein Ampelstock dastehen; gross wie ein Seebub; Falscher als Galgenholz; Die Augen wie Flägsrädli haben; Einen Kopf härter als Mösch haben; Wie ein Veloschlauch klopfen; von etw. verstehen wie ein Gusti vom Geigen; wie ein altes Bäbi schnattern; Gerüstet wie ein Mohren-Joggeli; Der Lätsch ist gemacht; Das geht nicht in die Aare; Es gehört auf den Basler Tisch; Jetzt ist dem Doktor ein Franken verunnen; Das ist nicht Globi; Aus dem Häusli sein; Der Batzen ist gefallen; Aufgehen wie ein Kuchli; Wie ein Murmeli schlafen; j-n aus der Fasson bringen; Rauchen wie ein Dampfkessel; Die Rute allein führen; Böses Spiel machen; j-n. mit langer Nase abspeisen; Das Herz am rechten Ort haben; Am Trockenen sitzen; Lätz gewickelt*

sein; Da liegt der Igel im Hag; Auf's Maul hocken; Klar wie Gölle; Frech wie eine Wanze; Das geht wie durch den Anken; Spass auf's Velo; Inzwischen ist viel Wasser durch den Genfersee geflossen; einen Span ausgraben; krampfen wie ein Dubel.

Sprichwörter (68): *Wenn die Kuh nicht saufen will, so muss man sie nun mal in Gemeinderat tun, sie lernt es da schon; Du kannst nicht als Kanarienvögel sterben, wenn als Muneli geboren bist; Es ist besser alles essen, als alles tätschen; Es ist besser ein Schädli, als ein Schaden; Tee, Kaffee und Leckerli bringen den Bürger ums Äckerli; Der Faulenz und das Lüderli sind zwei Zwillingsbrüderli; Eine Stunde Rühli ist besser als ein gutes Brühli; Wo's keine Butter hat, gibt's keine Kuchli; Besser (lieber) ein gesunder Esel, als ein krankes Ross; Dünne Beine machen heile Schuhe; Aus schönen Schüsseln kann man sich nicht satt essen; Wenn's Not ist, bindet der Bauer den Schuh mit Seide; Friede baut, Unfriede zerstört; Was hin ist, soll man fahren lassen; Wer nicht brüllt, geht leer aus; Wer sich nicht wehrt, den fassen die Wölfe; Alte Leute, alte Hände; Die Kleinen machen es besser, den die Grossen; Man muss melken, wenn man die Striche in (zwischen) den Fingern hat; Einen alten Dreck soll man nicht aufrühren, sonst stinkt er; Ein Ochs und eine Ziege geben ein schlechtes Gespann; Vier Diebe sind in und aus dem Haus: eine Katze, ein Loch im Sack, ein Rabe und eine Maus; Drei Dinge sind gar selten: Wind und Frost, Bise mit Tauwetter und ein Weib, das wenig redet; Grünes Holz, warmes Brot und trübes Wetter, da hat ein Haus kein Schick dabei; Ein Narr ist, welcher geht und steht, welcher sich von Schuhen und von Weibern drücken lässt; Gutgenug macht's schlecht genug; Der Dünktmich hat Gottes Sohn ans Kreuz geschlagen; Der Hetti und der Wettli sind Brüder gewesen; Der Hansheiri Frühgenug und Hansheiri Gutgenug sind zwei Brüder gewesen; Im Düstern ist gut flüstern; Ohne Wein und Brot ist die Liebe tot; Haust du meinen Juden, so hau ich deinen Juden; Fürchtet*

einer das Feuer, so riecht er allenthalben Rauch; Alter ist ein schweres Malter; Die dümmsten Bauern haben die grössten Erdäpfel; Berg und Tal kommen nicht zusammen- aber die Leut'; Es ist kein' Eh' ohne Weh; Iss und vergiss; Ein jeder für sich, Gott für uns alle; Wenn man den Hund trifft, so bellt er; Ein bellender Hund beisst nicht; Schlafende Hunde soll man nicht aufwecken; Das sind böse Katzen, die vorne lecken und hinten kratzen; Lieber eine Laus im Kraut, als gar kein Fleisch/Speck; Es ist kein Mann, er hat einen Wolfzahn, es ist keine Frau, sie hat nicht einen; Es ist eine Mutter noch so arm, so gibt sie ihrem Kindli warm; Schmieds-Kind sind sich der Funken gewohnt; In der Not gibt's kein hartes Brot; Man kann keinen Pfannentätsch machen, ohne dass man muss Eier brechen; Schwyzerrat kommt nach der Tat; Wenn der Teufel einen Vogt hätt', so käm' er um die Höll'; Gibt's Krieg, so macht der Teufel die Höll' weiter; Es ist keine Schlacht so gross, dass nicht einpaar übrigbleibt; Wenn ein Bauernbub nicht will Bauernlümmel heissen, soll man nicht ihn in einen Rat tun und eh nicht lassen Leutnant werden; Metzger, Gerber und Schinder sind zusammen Geschwisterli-Kinder; Behüt mich Gott vor dürrer Zeit, vor Maurern und vor Zimmerleut'; Für den Tod ist kein Kräutli gewachsen, sonst würd' es der Doktor für sich sparen; Je kürzer die Rechnung, je länger die Freundschaft; Wem Dreck auf die Nase gehört, dem fällt er nicht auf die Schuhe; Es frisst manches Ross den Hafer, wo er nicht verdient; Wenn der Teufel alt ist, so will er Waldbruder werden; Man soll nicht fliegen, ehe man Federn hat; Man vermacht ringer ein Löchli als ein Loch; Man muss die Leute reden lassen, die Gänse können's nicht; Man macht kein Schloss für fromme Leut'; Es ist nicht gut stehlen, wenn der Wirt selber ein Schelm ist; Von anderen Leuten Leder ist gut Riemen schneiden; Es betet nicht all', wer die Hände aufhebt.

Kodifizierte Phraseologismen (93): *j-m. die Axt geben; j-m. am Fürtuch hängen; Eine Sache ab Brett schaffen; Eine Kröte schlucken (müssen);*

Einen Zacken drauf haben; Darüber sind die Hefte geschlossen; Die alte Fastnacht; Wie die alte Fastnacht; j-n. aus dem Busch klopfen; j-m. einen Schlötterling anhängen; bachab schwimmen/gehen; aus Abschied und Traktanden fallen; das falsche Filet; die Sankt Florians-Politik; a fonds perdu; das Fuder überladen; j-m. den Bogen geben; j-m. zeigen, wo Gott hockt; j-n. sticht der Gwunder; am Hag sein; über den Hag fressen; jetzt ist genug Heu drunten; sein Heu im Trockenen haben; in die Hosen steigen; j-m. die Kappe waschen; Schweizer Kracher; j-m. die Kutteln putzen; in Minne; der Mist ist geführt; j-m. den Schuh geben; Tenue grün; Ins gute/dicke Tuch gehen; Den Bengel hoch werfen; Am Berg sein; Den Finkenstrich nehmen; Hütet euch am Morgarten; Hüst und hott; Viel Werg an der Kunkel haben; Dürrer Landjäger; Deschwungener Nidel; Im gleichen Spital krank sein; Auf der Stör arbeiten; Eine gemähte Wiese; Die Honneurs machen; Die Sache ist zwäg; Zwäg kommen; Ab der Hand; Etw. schlitteln lassen; In dem Ding sein; Rätig werden; Schale Gold; Es geht etwas Krummes; Den Kopf machen; Am/auf dem Rumpf sein; Die Wägsten und Besten; Den Gäu hinauf und hinab; Gäng wie gäng; Das ist über das Bohnenlied hinaus; Der Musik hinuntermarschieren; j-m. die Katze auf den Buckel hinaufjagen; j-m. ein Morgarten bereiten; weder Dickes noch Dünnes haben; Bescheid tun; So sei es austubaket; Mit.etw. fahren können; Mache keine Schneckentänze; Kurze Zeit machen; j-m. geht der Schirm zu; den Schirm zutun; posten gehen; Den Braten schmecken/schmöcken; Sich gegenseitig die Suonen abgraben; Seinen Mann/ihre Frau stellen; Kein Brot haben; Auf/um die Stauden schlagen; Seine Heiligen erleben; Aufs richtige/falsche Ross setzen; j-n. im Mark treffen; Depot der Freiheit; Heimische Hauptstadt; der Bohnen-Sonntag; j-m. auf den Grind geben; einen harten Grind haben; j-m den Grind verdrehen; Seines Zeichens; Ab der Hand; Mais machen; mit j-m. ein

Geschleipf haben; auf den Felgen sein; j-m. ein ans Bein geben; Ein Glatte sein; einen Hock haben; was gisch was hesch;

Eher oder parallel gebrauchte binnendeutsche Pendants (49): *Den Kürzeren ziehen; In einem Abwasch/Aufwasch; j-n. um die Ecke bringen; Null Bock haben; Ganz und gar / um jeden Preis; j-m. den Buckel runterrutschen; um ein Haar; einen Zahn zulegen; Dampf/Druck hinter etw. machen; Sich alle 10 Finger abschlecken (können); Unter aller Kanone; Etw. auf seine (eigene) Kappe nehmen; Etw. auf/an/am Lager haben; j-m. den schwarzen Peter zuschieben; reinen Tisch machen; gut in Schuss sein / bleiben; auf Nummer sicher gehen; im guten Glauben; unter Dach und Fach; im Voraus; sich auf den Weg machen; ruhig gelegen; seinen Mann / ihre Frau stellen; den Anschein haben; auf den Busch klopfen; sein blaues Wunder erleben; ein Ding drehen; j-m. auf die Nerven gehen; die Patenschaft übernehmen; nicht in Betracht kommen; in dieser Hinsicht; wie es im Buche / Büchel steht; sich aus dem Staube machen; Haare lassen müssen; Im Lot / in Ordnung sein; Braver Staatsbürger; In Wirklichkeit; Auf Widerruf / bis auf Weiteres; Den Antrag stellen; Angst und bange; In Kraft sein; j-n. laufen lassen; auf eigene Faust vorgehen; j-m. einen Riegel vorschieben; j-n. an der Leine haben; Abstand nehmen; j-m. das Wasser abgraben; Vorrang / Vorfahrt gewähren/lassen; Das Bett beziehen/überziehen/machen;*

Binnendeutsch gebrauchte falsche Freunde (6): *Der blaue Brief; j-n. in Schwung bringen; Es wundert mich; vor das Haus treten; j-n. in Schwung/in die Schwünge bringen; eine Runde drehen;*

Geflügelte Worte (10): *Splitter im Fleisch der Nation; Die Welt wird entweder untergehen oder verschweizern; Nun singen sie wieder; Mein Name sei Gantenbein; Homo faber; Grieche sucht Griechin; Das Fähnlein der sieben Aufrechten; Biedermann und die Brandstifter; Der Richter und sein Henker; Der Besuch der alten Dame.*

Замір 3 (2009). Корпусний текстовий пошук щодо “bad samples” на основі вторинної кінцевої лексикографічної вибірки за найновішим словником У. Аммона приніс такі результати.

Österreich: *habt Acht! ; im Betretungsfall; das griffige Mehl; pfui gack; unter einem; [völlig] aus der Zeit sein;*

Schweiz: *die Alters- und Hinterlassenversicherung; den Anschiss haben; keinen Hochschein [von etw.] haben; sich [nicht] auf die Kappe scheissen lassen; liefern statt lafern; nicht lafern, sondern liefern; die medizinische Praxisassistent(in); Speck und Bohnen;*

Österreich / Schweiz / BRD: *das Fersengeld geben; so halt.*

Замір 4 (контрольний, 2013). Повторний корпусний текстовий пошук “bad samples” на основі вторинної кінцевої лексикографічної вибірки за найновішим словником У. Аммона приніс такі результати:

BRD: *sich einen Ast lachen ; sich [nicht so] haben; einen Schlag bei jmdm. haben; ein Schrank von Kerl; Kiek mal einer an!; in Brass kommen/geraten; die Bude an den Kopf stellen; jmdm. fällt die Bude auf den Kopf; jmdm. wird [es] grün und blau vor den Augen; einen Haschmich haben; jmdm. hängt der Magen bis in die Kniekehlen; jmdn. auf die Nudel schieben; sich einen Splitter einziehen/einreißen; die Tageszeit sagen;*

Österreich: *das Vordere Ausgelöste; jmd. kann jmdn. buckelfünferln; das/der Vierzehnte Gehalt; jmdn. ins Haxl beißen; der süße Speck; ausgenommen Zustelldienst; einen Klamsch haben; zu etw. seinen Kren geben; mit dem faden Aug[e] anschauen; ein fades Aug[e] kriegen/haben;*

Schweiz: *Das/der Züri Geschnetzelte; jmdm. etw. haben; sich [nicht] auf die Kappe scheissen lassen; sich in den Arsch klemmen; jmdm. die Kutteln putzen; eine Nachachtung verschaffen; jmdm. jagt es den Nuggi raus; Der Schuss geht [nach] hinten hinaus/raus; jmdn. am Seil herunterlassen/herablassen;*

Luxemburg: *eine hängen haben; unfreiwilliger Totschlag;*

BRD / Österreich: *nicht auf die Brennsuppe dahergeschwommen sein; der kleine Frauentag; jmdm. ins Gäu gehen/kommen); Da schau her!; [nicht] auf den Kopf scheißen lassen; nicht auf die Nudelsuppe dahergeschwommen sein; der [Spritzer / Gespritzter] rot sauer; die/das Schorle rot sauer; der [Spritzer / Gespritzter] rot süß; die/das Schorle rot süß; der [Spritzer/Gespritzter] weiß sauer; die/das Schorle weiß sauer; der [Spritzer/Gespritzter] weiß süß; die/das Schorle weiß süß;*

BRD / Schweiz: *grüne Speck.*

Висновки. Проведені нами заміри на визначення архаїчних та okazional'nykh bad samples принесли амбівалентні результати.

Оскільки результати двох перших замірів стосуються двох різних мовних варіантів, вони можуть вважатися комплементарними.

Назагал можна доказово-гіпотетично стверджувати про загальну історичну тенденцію «виживання» приблизно половини первинно кодифікованих як регіоналізми фразеологічних одиниць зі структурою словосполучення, дещо вищу «живучість» крилатих висловів з аналогічною синтаксичною структурою (в межах 60%) та «чистих» прислів'їв і навіть авторські «антиприслів'їв». Це пояснюється зручною для відтворення структурою і популярністю серед австрійців регіонального, діалектного, навіть тривіального «чтива» (включно з лібрето оперет), вищим ступенем консервації рустикальної архаїки у порівнянні із ФРН (нижчим за Швейцарію), виявом ідентифікуюче-еталонної функції мовного варіанта у випадку прислів'їв, постмодерною тенденцією до пародійно-людичного поводження з мовою у «антиприслів'їв». Нижча узуалізованість крилатих висловів зі структурою прислів'їв – паремійних цитат, зумовлена кількісним параметром – складнішою для репродукції синтаксичною структурою.

Відмінності у результатах двох останніх контрольних замірів на основі одного й того ж лексикографічного джерела з різницею в 4

роки, на наш погляд, свідчать про асистемну амбівалентну динамічну рівновагу німецької варіантної фразеології.

Результати цих кількісних замірів дають нам підстави для таких висновків. Кількісні показники частотності вживання дозволяють нам виявити «нульові» архаїзовані (“bad samples”) та okazіонально-несистемні одиниці, навіть попри їх кодифікацію. Так серед регіональних напівваріантів архаїзмів 2 з 12 (16, 67%), серед «чистих» тевтонізмів (які безпосередньо не належать до предмету дослідження) архаїзмів 4 з 92 (4, 35%), серед «чистих» австріацізмів – 6 зі 110 (5, 45%), «чистих» гелльветизмів – 9 зі 190 (4, 74%), серед повних регіональних варіантів – 15 зі 139 (10, 79%), серед кластерних перехресних варіантів – 12 з 279 (4, 3%).

Австріацізми: *habt Acht!; im Betretungsfall; das griffige Mehl; pfui gack; unter einem; [völlig] aus der Zeit sein; Das Vordere Ausgelöste; jmd. kann jmdn. buckelfünferln; das Vierzehnte Gehalt; jmdn. ins Haxl beißen; der süße Speck; ausgenommen Zustelldienst.*

Гелльветизми: *die Alters- und Hinterlassenversicherung; den Anschiss haben; keinen Hochschein [von etw.] haben; sich [nicht] auf die Kappe scheissen lassen; liefern statt lafern; nicht lafern, sondern liefern; die medizinische Praxisassistent(in); Speck und Bohnen; Züri Geschnetzelt; jmdm. etw. haben; sich in den Arsch klemmen; jmdm. die Kutteln putzen; eine Nachachtung verschaffen; jmdm. jagt es den Nuggi raus; Der Schuss geht [nach] hinten hinaus/raus; jmdn. am Seil herunterlassen / herablassen.*

Тевтонізми: *sich einen Ast lachen; sich [nicht so] haben; einen Schlag bei jmdm. haben; ein Schrank von Kerl.*

Регіональні повні варіанти: *Kiek mal einer an! (D-nord); in Brass kommen/geraten (D-nord/mittelwest); die Bude an den Kopf stellen (D*

(ohne nordwest); *jmdm. fällt die Bude auf den Kopf* (D (ohne nordwest); *mit dem faden Aug[e] anschauen* (A-ost (Wien); *ein fades Aug[e] kriegen/haben* (A-ost (Wien); *jmdm. wird [es] grün und blau vor den Augen* (D-nordost/mittel); *einen Haschmich haben* (D-nord/mittel); *einen Klamsch haben* (A-ost/südost); *zu etw. seinen Kren geben* (A (ohne west); *jmdm. hängt der Magen bis in die Kniekehlen* (D (ohne südost); *jmdn. auf die Nudel schieben* (D-südost); *sich einen Splitter einziehen/einreißen* (D-nord/mittel); *die Tageszeit sagen* (D-mittelwest); *[Spritzer / Gespritzter] rot sauer* (A-west); *Schorle rot sauer* (D-südwest); *[Spritzer / Gespritzter] rot süß* (A-west); *Schorle rot süß* (D-südwest); *[Spritzer/Gespritzter] weiß sauer* (A-west); *Schorle weiß sauer* (D-südwest); *[Spritzer/Gespritzter] weiß süß* (A-west); *Schorle weiß süß* (D-südwest).

Регіональні напівваріанти: *eine hängen haben* (LUX); *unfreiwilliger Totschlag* (LUX).

Кластери: *das Fersengeld geben* (CH D); *so halt* (A D-mittelost/süd); *nicht auf die Brennsuppe dahergeschwommen sein* (A D-mittelost/südost); *kleiner Frauentag* (A D-südost); *jmdm. ins Gäu gehen/kommen* (A D-süd); *Da schau her!* (A D-südost); *[nicht] auf den Kopf scheißen lassen* (A D-südost); *nicht auf die Nudelsuppe dahergeschwommen sein* (A D-mittelost/südost); *grüner Speck* (CH D (ohne südwest).

Таким чином, можна зробити висновок, що частка архаїзації «чистих» національно-державних фразеологічних варіантів та кластерів практично однакова (!) незалежно від країни поширення і перебуває в межах 4,5 – 5,5% (з відхиленнями в межах статистичної похибки). Якщо перше прогнозувалося інтуїтивно, то другий феномен може бути пояснений лише надсистемними ареальними властивостями фразеології, яку ми вважаємо діатопічно диференційною, стійкою, саморегулюючою і самовідтворюваною складовою варіантних лексичних «мікросистем».

В той же час архаїзація повних регіональних варіантів та особливо напівваріантів сигніфікантно вища (10-17%). Перше цілком зрозуміло через «діалектне тяжіння» варіантів, що не набули загальнодержавного поширення і, відповідно, кодифікованого системного статусу. Друге, очевидно, пояснюється статистичною незначущістю малих цифр та крихітною територією поширення.

Радіальна, концентрична структура варіантної фразеології виявляє такі кількісні показники вживання.

Австріацизми: архаїзми – 35; okazіоналізми – 34; узуалізми – 41.

Гельветизми: архаїзми – 47; okazіоналізми – 56; узуалізми – 84.

Тевтонізми: архаїзми – 18; okazіоналізми – 36; узуалізми – 38.

Повні регіональні варанти: архаїзми – 60; okazіоналізми – 41; узуалізми – 43

Регіональні напівваранти: архаїзми – 10; okazіоналізми – 2; узуалізми – 2

Кластери: архаїзми – 86; okazіоналізми – 133; узуалізми – 174

При цьому класичну цифрову модель зростання, відповідну до концентричного кола у напрямку «ядро – приадресна зона – периферія», демонструють лише гельветизми та перехресні кластерні варіанти (sic!) Ми можемо пояснити це, з одного боку, значно вищим ступенем мовного уосібнення німецькомовної Швейцарії, у порівнянні з Австрією та, відповідно, більшою «живучістю» фразеологічних гельветизмів. З іншого – наші результати підтверджують виявлений феномен надсистемної «динамічної» кластерної рівноваги.

Тевтонізми та австріацизми виявляють тільки невелике, статистично незначуще зростання кількості узуально закріплених системних одиниць по відношенню до архаїчних та okazіональних. Це, на наш погляд, пояснюється тим, що тевтонізми, невідомі і невживані за межами ФРН, не витримують комунікативної конкуренції у боротьбі

за статус загальнонімецьких фразеологізмів та витісняються національно-державними повними варіантами. З іншого боку – австрійська фразеологія значно активніше піддається асиміляційним взаємовпливам з боку мовно-комунікативного простору ФРН і не консервує такою мірою, як німецька мова у Швейцарії, мовні релікти та архаїку.

Таким чином, новітні емпіричні текстові відомості можуть, на наш погляд, слугувати підставою для корекції лексикографічних відомостей, навіть найновітніших.

Література:

1. *Burger H. Dialektale Phraseologie – am Beispiel des Schweizerdeutschen / H. Burger // Piirainen E., Piirainen I.T. (hrsg). Phraseologie im Raum und Zeit. Akten der 10. Tagung des Westfälischen Arbeitskreises „Phraseologie/Parömiologie“. (Münster, 2001). – Phraseologie und Parömiologie. – Band 10. – Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren, 2002. – S. 11-29.*
2. *Ebner J. Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch der österreichischen Besonderheiten. Duden-Taschenbücher / J. Ebner. — Mannheim / Wien / Zürich: Dudenverlag Bibliographisches Institut, 1980. — 252 S.*
3. *Малыгин В. Т. Австрийская фразеология в социокультурном аспекте: Монография / В. Т. Малыгин. - Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена.- С.-Петербург: Образование, 1999. - 198 с.*
4. *Malygin V. T. Österreichische Redewendungen und Redensarten / V. T. Malygin. — Wien: Österreichischer Bundeseverlag. Pädagogischer Verlag, 1996. — 176 S.*
5. *Сулим В. Т. Лексичні запозичення у фразеологізмах національних варіантів німецької мови / В. Т. Сулим // Ювілейний збірник на*

пошану професора Б. В. Максимчука: збірник наукових праць. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – С. 242-247.

6. Földes Cs. Gibt es eine „österreichische Phraseologie“? / Cs. Földes // Hatrmann D. (Hrsg.) „Das geht auf keine Kuhhaut“. Arbeitsfelder der Phraseologie. Akten des Westfälischen Arbeitskreises Phraseologie/Parömiologie 1996 (Bochum). – Bochum: Brockmeyer, 1998. – S.109–125.

7. Остапович О. Я. Когнітивні та корпусні критерії визначення статусу фразеологічних гелветизмів / О. Я. Остапович // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – №4. – Луцьк: «Вепса». – 2007. – С. 380 - 385.

8. Ammon U., Bickel H., Ebner J. u.a. Variantenwörterbuch des Deutschen / Ammon, Ulrich, Bickel, Hans, Ebner, Jakob u.a. – Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2005. – 954 S.

9. Остапович О. Я. Кластерна організація німецького ідіоматичного тезаурусу поза межами ФРН / О. Я. Остапович // “Мова і культура”. - Київ: Видавничий том Д. Бураго – Т.158. - 2012. – С. 65-74.

References:

1. Burger H. Dialektale Phraseologie – am Beispiel des Schweizerdeutschen / H. Burger // Piirainen E., Piirainen I. T. (hrsg). Phraseologie im Raum und Zeit. Akten der 10. Tagung des Westfälischen Arbeitskreises „Phraseologie/Parömilologie“. (Münster, 2001). – Phraseologie und Parömilologie. – Band 10. – Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren, 2002. – S. 11-29.

2. Ebner J. Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch der österreichischen Besonderheiten. Duden-Taschenbücher / J. Ebner. — Mannheim / Wien / Zürich: Dudenverlag Bibliographisches Institut, 1980. — 252 S.

3. Malygin V. T. *Avstriyskaya frazeologiya v sotsyokul'turnom aspekte: Monohrafiya* / V. T. Malygin. - Ros. hos. ped. un-t im. A. Y. Gertsena.- S.-Peterburg: Obrazovanie, 1999. - 198 s.
4. Malygin V. T. *Österreichische Redewendungen und Redensarten* / V. T. Malygin. — Wien: Österreichischer Bundeseverlag. Pädagogischer Verlag, 1996. — 176 S.
5. Sulym V. T. *Leksychni zapozychennya u frazeolohizmakh natsional'nykh variantiv nimets'koyi movy* / V. T. Sulym // *Yuvileynyy zbirnyk na poshanu profesora B. V. Maksymchuka: zbirnyk naukovykh prats'*. – L'viv: LNU imeni Ivana Franka, 2011. – С. 242-247.
6. Földes Cs. *Gibt es eine „österreichische Phraseologie“?* / Cs. Földes // *Hatrmann D. (Hrsg.) „Das geht auf keine Kuhhaut“. Arbeitsfelder der Phraseologie. Akten des Westfälischen Arebietskreises Phraseologie/Parömiologie 1996 (Bochum)*. – Bochum: Brockmeyer, 1998. – S.109–125.
7. Ostapovych O. Ya. *Kohnityvni ta korpusni kryteriyi vyznachennya statusu frazeolohichnykh hel'vetyzmiv* / O. Ya. Ostapovych // *Naukovyy visnyk Volyns'koho derzhavnoho universytetu imeni Lesi Ukrayinky*. – №4. – Luts'k: «Vepsa». – 2007. – S. 380 - 385.
8. Ammon U., Bickel H., Ebner J. u.a. *Variantenwörterbuch des Deutschen* / Ammon, Ulrich, Bickel, Hans, Ebner, Jakob u.a. – Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2005. – 954 S.
9. Ostapovych O. Ya. *Klasterna orhanizatsiya nimets'koho idiomatychnoho tezaurusu poza mezhamy FRN* / O. Ya. Ostapovych // *“Mova i kul'tura”*. - Kyyiv: Vydavnychyy tom D. Buraho – T.158. - 2012. . – С. 65-74.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЇ

ПОБУДОВА СТРУКТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ	5
кандидат філологічних наук, доцент, Кухаренко О.О.	
ЕТИЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	18
Коломієць А.Є.	

РОЗДІЛ ІІ. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

МЕДІАЦІЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	32
кандидат педагогічних наук, Волік В.В.	
АНГЛІЙСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК РІЗНОВИД СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ	45
Янковець О.В.	
BILATERAL CONTRASTIVE STUDY OF UKRAINIAN AND ENGLISH VERB SYSTEMS	54
Doctor of Science in Philology, Professor, Ivanytska N. B.	
КІЛЬКІСНІ ЕМПІРИЧНІ ПАРАМЕТРИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НІМЕЦЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ ПОЗА МЕЖАМИ ФРН	65
Остапович О. Я.	

**НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ПАРАДИГМА ПІЗНАННЯ: ГУМАНІТАРНІ ПИТАННЯ»
SCIENTIFIC JOURNAL
«PARADIGM OF KNOWLEDGE: HUMANITARIAN ISSUES»**

Підписано до друку 25.10.2016
Формат 60x84/16. Гарн. Times New Roman.
Папір офсетний. Друк різнографія.
Тираж 300пр.

© Центр міжнародного наукового співробітництва «ТК Меганом»
Свідоцтво ДР №325712
02192, м. Київ, вул. Юності 9/144.
т/ф. +38044-525-62-99
e-mail: paradred@gmail.com